

UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Adaptační proces ukrajinských dětí z pohledu rodičů

Adaptation process of Ukrainian children from the perspective of parents

Diplomová práce

Vedoucí práce:

PhDr. Monika Nová, Ph.D.

Autor:

Bc. Tamara Pokorná

Praha 2024

Poděkování

Chtěla bych zde poděkovat všem, kteří mi pomohli při tvorbě této diplomové práce. Nejprve bych ráda poděkovala mé vedoucí PhDr. Monice Nové, Ph.D., za její vstřícnost a trpělivost během celého průběhu práce. Dále bych chtěla poděkovat p. Halině, bývalé kolegyni, za pomoc s ucelením dotazníků a všem respondentům, za jejich čas a ochotu při jejich vyplňování. V neposlední řadě děkuji svému partnerovi za jeho neustálou podporu, povzbuzení a pochopení.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací „Adaptační proces ukrajinských dětí z pohledu rodičů“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Bc. Tamara Pokorná

Anotace

Tato diplomová práce se zaměřuje na studium adaptačního procesu ukrajinských dětí z pohledu jejich rodičů. Cílem je porozumět, jak rodiče vnímají a prožívají proces adaptace svých dětí, jakým výzvam čelí a jaký vliv má tato adaptace na rodinný život. Tato práce se bude opírat o teoretické rámce a empirický výzkum, který bude prováděn pomocí dotazníkového šetření s rodiči ukrajinských dětí a doplněn o řízené rozhovory s pečujícími osobami v adaptační skupině.

Annotation

This thesis focuses on the study of the adaptation process of Ukrainian children from the perspective of their parents. The goal is to understand how parents perceive and experience the adaptation process of their children, what challenges they face and what effect this adaptation has on family life. This work will be based on theoretical frameworks and empirical research, which will be conducted using a questionnaire survey with parents of Ukrainian children and supplemented by guided interviews with caregivers in the adaptation group.

Klíčová slova

integrace, adaptace, adaptační skupina, děti, rodiče, pečující osoba, migrant, válečný konflikt

Keywords

integration, adaptation, adaptation group, children, parents, caregiver, migrant, war conflict

Obsah

Seznam zkratk	7
Úvod	8
1. Adaptační proces dětí v rámci preprimárního vzdělávání	10
1.1 Vymezení pojmu – adaptace, dítě-cizinec, dítě s OMJ	11
1.2 Fáze adaptačního procesu	11
1.3 Faktory ovlivňující adaptační proces	14
1.4 Specifika adaptačního procesu u dětí s odlišným mateřským jazykem	16
2. Válečný konflikt na Ukrajině	21
2.1 Válka a její vliv na stav dětské psychiky	21
2.2 Jak mluvit s dětmi o válce	22
3. Integrace cizinců v České republice	25
3.1 Základní terminologie	25
3.2 Integrace a vzdělávání ukrajinských dětí a žáků v České republice	27
3.3 Faktory ovlivňující úspěšný integrační proces	30
4. Adaptační skupiny pro dětské migranty z Ukrajiny	33
4.1 Představení výzvy „Adaptační skupiny pro děti cizince migrující z Ukrajiny 2022/2023“	33
4.2 Adaptační skupina pro děti cizince migrující z Ukrajiny realizovaná v Mladé Boleslavi	36
5. Výzkumné šetření	38
5.1 Cíle výzkumného šetření	38
5.2 Výběr výzkumné metody a techniky	39
5.3 Popis zvolené výzkumné techniky	41
5.4 Výzkumný vzorek, organizace výzkumného šetření	43
5.5 Způsob zpracování dat a výzkumného šetření	45
6 Interpretace výzkumného šetření	47

6.1 Interpretace VVO č. 1: Jaký vliv měla adaptační skupina na celkový proces adaptace ukrajinských dětí podle rodičů?	47
6.2 Interpretace VVO č. 2: Jaké faktory ovlivňují adaptační proces ukrajinských dětí v České republice?	50
6.3 Interpretace VVO č. 3: Jaké jsou další aktivity a plány rodin po ukončení adaptační skupiny?	55
6.4 Interpretace VVO č. 4: Jak pečující osoby vnímají adaptační proces ukrajinských dětí v České republice?.....	57
7 Závěr výzkumného šetření a diskuze	60
Limity a etické aspekty výzkumu	64
Závěr	65
Seznam tabulek	68
Seznam grafů.....	69
Použitá literatura	70

Seznam zkratek

CEFR – Common European Framework of Reference

ČR – Česká republika

EU – Evropská unie

ISPROM – Informační systém pro mládež

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

NATO – North Atlantic Treaty Organization

NNO – Nestátní nezisková organizace

OMJ – Odlišný mateřský jazyk

OSN – Organizace spojených národů

UNHCR – Úřad Vysokého komisaře Organizace spojených národů pro uprchlíky

MVČR – Ministerstvo vnitra České republiky

NPI – Národní pedagogický institut

ČŠI – Česká školní inspekce

NÚPV – Národní ústav pro vzdělávání

ČTK – Česká tisková kancelář

Úvod

Diplomová práce se zaměřuje na *adaptační proces ukrajinských dětí v České republice z pohledu jejich rodičů*. Hlavním důvodem, proč jsem si vybrala právě toto téma, je jednak současný válečný konflikt na Ukrajině, který stále ovlivňuje životy mnoha lidí, ale především možnost pracovat jako pečující osoba v adaptační skupině pro děti z Ukrajiny. Tato práce mi postupem času umožnila hlubší vhled do potřeb a výzev, kterým tyto děti a jejich rodiny čelí.

V únoru 2022 začal válečný konflikt na Ukrajině, který vedl k masivní migraci ukrajinských občanů do České republiky. V reakci na tuto situaci byly zřízeny adaptační skupiny určené pro děti-cizince migrující z Ukrajiny, podpořené výzvou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky - „Adaptační skupiny pro děti cizince migrující z Ukrajiny 2022/2023“.

Česká republika se řadí mezi země, které aktivně pomáhají Ukrajině, což vedlo k přílivu ukrajinských rodin hledajících bezpečí a nové začátky. Ukrajinstí uprchlíci se při adaptaci na nové prostředí potýkají s řadou výzev. Potřeba zajistit bydlení, práci a vzdělání pro děti v cizí zemi komplikuje jejich situaci. Kromě toho musí překonávat jazykové bariéry a kulturní rozdíly. Tyto výzvy vyžadují značné úsilí o adaptaci a integraci do společnosti, která je pro mnohé z nich zcela nová.

Válka má značný vliv na dětskou psychiku a může způsobit vážné psychické následky. Děti, které zažívají válku, často trpí nejen přímým násilím, ale i dlouhodobým stresem a strachem. Cílem těchto adaptačních skupin je usnadnit integraci ukrajinských dětí do české společnosti a vzdělávacího systému.

Teoretická část práce poskytuje komplexní pohled na adaptační proces dětí v rámci preprimárního vzdělávání, s důrazem na specifika dětí-cizinců a dětí s odlišným mateřským jazykem. V této části jsou rozebrány jednotlivé fáze adaptačního procesu a faktory, které ho mohou ovlivnit. Zvláštní pozornost je věnována specifikům adaptačního procesu u dětí z Ukrajiny, které byly vystaveny válečným událostem. Téma války a její vliv na psychiku dětí, stejně jako strategie, jak s dětmi o těchto událostech hovořit, jsou klíčovými body této části.

Empirická část výzkumu se zaměřuje na konkrétní výzkumné šetření, jehož hlavním cílem je zhodnotit úspěšnost adaptačního procesu ukrajinských dětí v České republice z

pohledu jejich rodičů a nalézt odpověď na hlavní výzkumnou otázku, která zní: *"Jak rodiče hodnotí úspěšnost adaptačního procesu svých ukrajinských dětí v České republice?"*. Pro dosažení cílů výzkumného šetření byla uplatněna kombinovaná výzkumná strategie, která využívá kvalitativní i kvantitativní výzkumné strategie za účelem metodologické triangulace. Výzkumné šetření se skládá ze dvou hlavních částí: dotazníkového šetření mezi rodiči dětí, které navštěvují nebo navštěvovaly adaptační skupinu a polostrukturovaných rozhovorů s pečujícími osobami, které v adaptační skupině pracují nebo pracovaly. Dotazníky poskytují kvantitativní data od rodičů, zatímco rozhovory s pečujícími osobami přinášejí kvalitativní vhled do adaptačního procesu.

1. Adaptační proces dětí v rámci preprimárního vzdělávání

V rámci své diplomové práce se zabývám adaptačním procesem ukrajinských dětí v rámci adaptačních skupin (více viz kapitola č. 4). Vzhledem k nedostatku odborné literatury jsem se rozhodla zaměřit tuto kapitolu na adaptační proces dětí v souvislosti preprimárního¹ vzdělávání, kde se obecně podíváme na adaptační proces u dětí v předškolním věku i na význam a funkci mateřských škol. Dále se budu v této kapitole zabývat specifiky adaptačního procesu u dětí-cizinců a dětí s odlišným mateřským jazykem během vzdělávacího procesu.

Základním úkolem mateřských škol je pomáhat dětem sociálně se začlenit a vytvářet u nich pozitivní postoj k učení. Vstup do mateřské školy, který obvykle připadá mezi třetí a čtvrtý rok života dítěte, je často jeho prvním setkáním s větší skupinou vrstevníků. Toto období může výrazně ovlivnit, jak bude dítě vnímat vzdělávání a společnost.

Mateřská škola hraje klíčovou roli ve vývoji osobnosti a sociálních dovedností dětí, připravuje je na osobní, pracovní a občanský život. Podle Syslové (2016) má mateřská škola funkci *personalizační* (formování osobnosti, rozvoj individuality, přebírání zodpovědnosti), *socializační* (vnik nových vztahů a rolí, práce s etikou, podpora vzájemného respektu a odlišnosti), *integrační* (vytváření přirozeného prostředí, kde dochází k naplňování potřeb všech), *hodnotovou* (ovlivňování životních hodnot a postojů) a *kvalifikační* (budování potřebných kompetencí k budoucímu uplatnění na trhu práce).

Pokud je adaptace na školní prostředí zvládnuta pozitivně, dítě si může vytvořit kladný vztah k učení. V opačném případě může zkušenost s adaptací zanechat negativní stopy na jeho dalším vzdělávání i vnímání společnosti. Väterová (2022) zdůrazňuje, že pro úspěšné splnění úkolů mateřské školy je nezbytné efektivně zvládnout adaptační období tak, aby nedocházelo k negativním emocím u dětí.

¹ Děti v preprimárním vzdělávání jsou v tomto textu myšleny děti v předškolním věku (v rozmezí od 3 do 6 let) navštěvující mateřskou školu či jinou dětskou skupinu.

1.1 Vymezení pojmu – adaptace, dítě-cizinec, dítě s OMJ

Adaptace

Podle Nakonečného (1997) je adaptační proces vnímán jako jedna ze základních psychických funkcí jedince, která mu pomáhá měnit sám sebe včetně okolí. Organismus se díky tomu adaptuje a dokáže žít v přírodním, sociálním i kulturním prostředí. Podobný pohled na věc má i Berube (2004 in Deslandes a kol. 2012), který popisuje adaptaci jako „proces vytváření nového způsobu života s ohledem na nové prostředí“. Proces dále zahrnuje první setkání s jazykem, kulturou a pochopením toho na jakých principech je společnost postavena.

Dítě-cizinec

Národní ústav pro vzdělávání (2022) termínem *děti-cizinci* označuje děti, kteří nemají české občanství. Status těchto dětí v České republice odpovídá typu pobytu jejich rodičů, a rozlišuje se mezi osobami s dlouhodobým nebo trvalým pobytem a žadateli o azyl nebo azylanty. Spektrum dětí-cizinců je široké, od těch, kteří se v ČR narodili a mají češtinu jako rodný jazyk, po ty, které přišly do země později a s češtinou se setkávají až ve škole.

Dítě s odlišným mateřským jazykem (dále jen „OMJ“)

Oproti tomu pojem *děti s OMJ* nebere v úvahu občanství ani místo narození dítěte, ale fakt, že čeština není jejich mateřským jazykem. Tento pojem zahrnuje nejen *děti-cizince*, ale i děti s českým občanstvím, které mají omezenou znalost češtiny v důsledku dlouhodobého pobytu v zahraničí, nebo se u nich doma mluví jiným jazykem. (NÚPV, 2022)

1.2 Fáze adaptačního procesu

Adaptační proces u dětí v mateřských školách je klíčovým obdobím, které podporuje jejich sociální a emocionální vývoj. Tento proces lze rozdělit do několika fází, začínajíc od počátečního seznamování s novým prostředím, přes sociální začlenění až po emocionální adaptaci. Správné procházení těmito fázemi je zásadní pro podporu celkové pohody dětí a pro jejich úspěšné začlenění do kolektivu.

Väterová (2022) ve spolupráci s Národním pedagogickým institutem vydala článek, ve kterém se zabývá příčinami a následky, které mohou vyvstat během adaptačního procesu dítěte v MŠ. Článek je doplněn o metodické příručky, přičemž se jedna z nich zaměřuje na *adaptační plán*. Tento adaptační plán vychází z Berlínského modelu² a je rozdělen do šesti fází:

1. *Počáteční fáze*

Rodič přijde s dítětem do mateřské školy vždy ve stejnou dobu, po krátkém seznámení se se třídou se spolu rozloučí a následně zůstane dostupný na telefonu. Pakliže je dítě po odchodu rodiče klidné, pokračuje se v pokusu o odloučení, které trvá maximálně dvě hodiny. V případě, že dítě vykazuje známky úzkosti nebo neútechy, je třeba rodiče okamžitě přivolat.

2. *Kratší doba adaptace*

Pokud dítě zvládne být bez rodiče dvě hodiny bez problematického chování, může zůstat v MŠ i na dopoledne včetně oběda. Toto platí i když dítě na začátku protestuje, ale nechá se rychle utěšit a pak se dobře baví. Rodič musí být přesto dostupný, pokud by dítě náhle potřebovalo jeho pomoc.

3. *Delší doba adaptace*

Pakliže dítě během dvouhodinového odloučení projevuje zjevné známky úzkosti, jako je pláč, strach nebo nezájem o hry, je třeba zavolat rodiče. Pokud se dítě během této doby alespoň občas zaměstná hraním nebo projeví zájem o okolí, může se postupně prodlužovat doba odloučení, dokud není schopno zůstat v MŠ i na společný oběd. V případě trvalých potíží s adaptací po konzultaci s pediatrem může pedagog navrhnout odklad školní docházky. Rodič musí být dostupný pro případ potřeby.

4. *Stabilizační fáze*

V této fázi dítě dochází do mateřské školy pouze na dopolední program včetně oběda. Tento režim pokračuje, dokud dítě není schopno strávit dopoledne bez pláče a hledání rodičů.

² Berlínský model je rozdělen do několika fází. Délka adaptačního procesu je přizpůsobena individuálním potřebám každého dítěte (volíme mezi kratší či delší). Období adaptace obvykle trvá tři týdny. (META, nedatováno)

5. Přechod na spaní

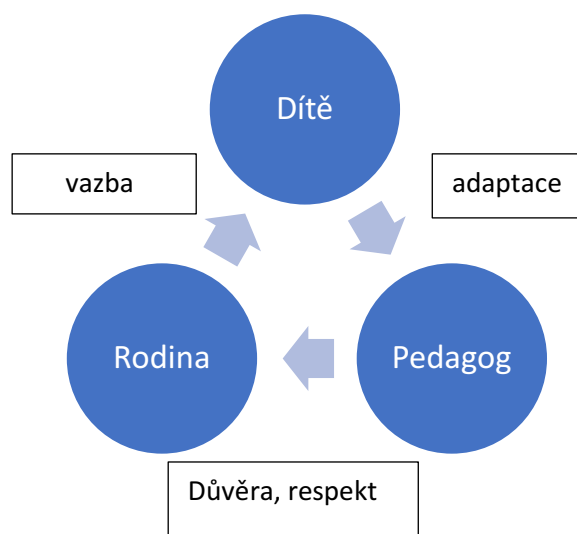
Když dítě několik týdnů bez problémů zvládá dopolední pobyt v MŠ, učitele považuje za oporu a zapojuje se do aktivit, může začít s pokusy o přespání. Rodič dítě připraví a zůstává k dispozici pro případné potřeby. Zpočátku dítě spí ve školce jednou týdně. Pokud při prvním pokusu dítě pláče a nedá se utišit, další pokus o spaní se odkládá na několik dní.

6. Závěrečná fáze

Pokud dítě zvládá spát ve školce jednou týdně, může zkusit spaní dvakrát týdně po 2-3 týdny. Při úspěchu se může počet přespání nadále zvyšovat. Adaptace končí v momentě, když se dítě cítí v MŠ bezpečně. V praxi to znamená, že se snaží o navázání kontaktu s ostatními dětmi, zapojuje se do her apod.

Adaptační plán se zaměřuje na **postupnou adaptaci**. V některých státech západní Evropy, například Německo či Velká Británie, je často využívána postupná adaptace především u batolat. (Baránková, 2023) Modely adaptace (např. Berlínský či Mnichovský), vychází z teorie attachmentu Johna Bowlbyho a stojí na principu teorie citové vazby mezi matkou a dítětem. V rámci těchto modelů bývají rodiče aktivně zapojeni do prvních dnů nebo týdnů adaptace svého dítěte na nové prostředí, čímž poskytnou podporu dítěti a pomáhají vytvářet důležitou citovou vazbu s pedagogy. (Bowlby, 2010)

Graf č. 1 – Vztahy v adaptačním procesu

Zdroj: Bowlby (2010), Vlastní zpracování

V České republice se postupná adaptace běžně nepoužívá. Baránková (2023) se domnívá, že pro děti s OMJ může být postupná adaptace na mateřskou školu za přítomnosti rodičů velmi užitečná, neboť jim pomáhá lépe zvládat novou a náročnou situaci.

1.3 Faktory ovlivňující adaptační proces

Délka adaptačního procesu v mateřské škole se může lišit a je ovlivněna mnoha faktory, jako je **osobnost dítěte, rodinné zázemí, přístup a zkušenosti pedagogů**, stejně jako **složení třídy**. Odborné názory a výzkumy v této oblasti se liší a uvádějí dobu adaptace od několika týdnů až po několik měsíců. Situace jsou rozdílné podle toho, zda dítě nastupuje do věkově homogenní nebo heterogenní třídy či zda nastupuje na začátku školního roku nebo v jeho průběhu. (Griebel & Nielsen 1999; Haefele & Wolf-Filsinger 1993)

Faktory znesnadňující proces adaptace můžeme rozdělit na:

A. Faktory na straně poskytovatele služby

Nejasná pravidla a flexibilní časy pro přivádění a odvádění dětí způsobují časté rušení programu a děti mají potíže s orientací v denním režimu.

Nezkušenost pečovatelů a jejich nerealistická očekávání mohou ztěžovat naladění na potřeby dětí, které během adaptačního období projevují přirozené reakce (např. pláč či omezená účast na aktivitách).

B. Faktory na straně rodičů

Přechod dítěte do mateřské školy je pro rodinu zásadní změnou. Rodinný životní styl a hodnoty, které se mohou lišit od principů školy, mohou komplikovat adaptaci dítěte. Důležité je, aby rodiče a škola spolupracovali a měli jasné očekávání ohledně adaptačního procesu.

V rámci adaptace se zaměřujeme především na dítě. Nesmíme však zapomínat na celou jeho rodinu, obzvláště v případě, že v rodině panuje odlišný režim než v MŠ. V důsledku odlišného režimu v rodině dochází k narušení chodu v MŠ (např. problematika včasného příchodu dítěte), což může vést až k emoční nestabilitě u ostatních dětí.

Rodiče se často setkávají s pocitem viny při nechávání dětí v MŠ, což může ztěžovat rozloučení a vyžaduje podporu ze strany zřizovatele, aby byli rodiče ujištěni o bezpečí a pohodě svého dítěte. Ze strany rodičů může docházet k uplacení vlastních dětí (např. kupování sladkostí, nových hraček).

Velký vliv na adaptační proces má rodinné zázemí dítěte. Pokud v rodině dochází k zásadním změnám (např. příchod nového sourozence, stěhování, rozvod rodičů), které mají vliv na chod celé rodiny a roli dítěte v rodině, může dojít k ovlivnění celého procesu.

C. Faktory na straně dítěte

Úspěšnost adaptace úzce souvisí se separačně – individuálním procesem, který se věnuje tzv. separaci (oddělení dítěte od rodičů). Neukončený separačně – individuální proces sebou přináší řadu psychosomatických reakcí.

Jak již bylo popsáno výše, děti pocházejí z různých rodinných prostředí, kde panuje odlišný režim, jiná pravidla a rituály. Děti mohou mít ze začátku problémy s adaptací na nový řád a režim. Je potřeba, aby byli pedagogičtí pracovníci jednotní, láskyplní a dopřáli dítěti dostatek času.

Adaptační proces potřebuje dostatek času a kontinuitu. V tomto období se nedoporučuje, aby děti vynechávaly docházku v MŠ, pokud to jejich zdravotní stav dovolí. Vysoká absence dítěte může celkovou adaptaci prodloužit.

Děti s OMJ se hůře orientují v denním režimu a pravidlech. Pro usnadnění adaptace je klíčová vizuální podpora, jako jsou obrázky a fotky, a intenzivnější asistence od personálu, včetně fyzické blízkosti a zjednodušené komunikace. Důležitou roli zde hraje pedagogický personál, který s dítětem bude pracovat. Pro dítě je už z principu těžké, že se nachází v novém prostředí, na které se musí adaptovat. Do toho se musí v tak raném věku vypořádat s jazykovou bariérou. V zájmu dítěte a úspěšného adaptačního procesu je důležité, aby si pracovníci osvojili informace o kulturních zvyklostech rodin. (Sotáková, Presslerová, 2019)

Prostředí, do kterého dítě přichází, je zcela nové a neznámé. Očekává se, že bude přehledné, bezpečné, zároveň stimulující a nezahlcující. Důležité je, aby dítě rozpoznalo známé prvky. Aby prostředí bylo předvídatelné, s jasně stanovenými pravidly a opakujícími se aktivitami (co se kdy a kde dělá), které mu umožní se orientovat v čase i prostoru a aktivně se zapojit.

1.4 Specifika adaptačního procesu u dětí s odlišným mateřským jazykem

Přechod dítěte do nového vzdělávacího prostředí může být obtížný, zvláště pokud dítě nerozumí jazyku ve třídě. Tato výzva zahrnuje nejen jazykovou bariéru, ale i adaptaci na nové sociální a kulturní prostředí. I děti, které jsou schopné komunikovat, potřebují čas na aklimatizaci. Pro dítě, které nerozumí jazyku, je situace ještě složitější, protože musí odhadovat pokyny a pravidla nového prostředí. Každá kultura navíc má své specifické zvyky, které mohou ztěžovat orientaci v novém prostředí. V prvních dnech je proto klíčové poskytnout těmto dětem zvýšenou péči a pozornost. (Šebelová, 2008)

Mikšová a Macků (2021) tvrdí, aby se při seznamování s novou kulturou a pravidly s ní spojenými, nezapomínalo na rodiče dětí, kteří se potýkají se stejnými či podobnými problémy jako jejich děti, obzvláště pokud se očekává dlouhodobý pobyt v ČR.

Před nástupem dítěte s OMJ do mateřské školy je dobré znát několik informací:

- a) jak se správně vyslovují jména dětí a rodičů,
- b) zemi původu a mateřský jazyk, informace o zemi, kultuře,
- c) úroveň českého jazyka rodičů nebo blízkých osob (základy na komunikativní úrovni, psaná forma)
- d) kde a s kým dítě bydlí,
- e) zda již dítě zná alespoň nějaké české výrazy,
- f) zkušenosti s kolektivem dětí,
- g) reakce na odloučení od rodičů.

Jak již bylo výše zmíněno (více viz kapitola č. 1.2), v České republice se v praxi zřídka setkáváme s postupnou adaptací. Obzvláště u dětí s OMJ³ může být velkým přínosem, pokud se zaměříme na model citlivé adaptace. Výzkumy ukázaly, že děti, které prošly touto adaptací „*mají lepší vzdělávací výsledky v předškolním věku*“.

Linhartová, Loudová Stralczyňská (2015) ve spolupráci s METOU, společnost pro příležitosti mladých migrantů, uvádí rady a tipy z praxe, které pomáhají dětem s OMJ v adaptaci:

³ Děti s OMJ podle definice od NÚV (více viz kapitola č.1.1)

- komunikační kartičky:

Velkým pomocníkem s jazykovou bariérou a celkovou orientací v novém prostředí je použití komunikačních obrázků (např. piktogramy⁴, reálné fotografie). Vytvoření vlastního souboru obrázků z reálného prostředí, jako je nádobí používané ve školce, postýlky, nebo školní zahrada, pomáhá dětem rychleji se naučit české názvy běžných předmětů a místa, což je pro ně přínosné při adaptaci. Zároveň tím zamezujeme, aby docházelo u dětí s OMJ k zátěži spojenou se ztrátou komunikační kompetence.

- rituály:

Drobné rituály mohou dětem poskytnout pocit jistoty a bezpečí. Hovoříme zde o všedních věcech jako je např. *mávání rodičům při odchodu, umístění vlastního obrázku nebo fotografie na nástěnku* nebo *ranní pozdrav s učitelkou*. Tyto rituály pomáhají dětem přizpůsobit se novému prostředí a zvyšují jejich pohodlí ve školce.

- pravidelný denní režim:

Ranní kruh, pohybové hry a čtení pohádek před spánkem jsou příklady každodenních aktivit, které pomáhají strukturovat den ve školce. Tyto činnosti jsou nezbytné, aby byly dny pro děti přehledné. Pro děti s OMJ je také důležité, aby byly činnosti rozděleny do kratších časových bloků, neboť se mohou unavit rychleji.

- stejný pedagogický personál

K pocitu bezpečí u dětí přispívá, pokud ve třídě nedochází k častému střídání učitelek. Ideální je, aby v prvních 14 dnech adaptace byla přítomna stejný personál Mateřské školy jak při ranních aktivitách, tak i při odpoledním odpočinku. Tímto způsobem dítě není zaskočeno změnou a může si lépe zvyknout na nové prostředí a osoby kolem sebe

- dobrovolnost

Pokud se dítě nechce zapojit do aktivit, je důležité ho nenutit a nechat ho, aby se pouze dívalo.

- Vhodné činnosti

V průběhu adaptace můžeme dítě podporovat činnostmi, které nevyžadují aktivní používání jazyka. Může se jednat o pohybové aktivity (např. tanec), aktivity pro rozvoj

⁴ Jedná se o „kreslené obrázky“, které zjednodušeně zobrazují skutečnost. Pomocí piktogramů může dítě vyjádřit své emoce, potřeby, přání a aktivně se tak zapojit do komunikace. (Siudová, 2020)

zrakového a sluchového vnímání (např. poslech hudby) nebo aktivity zaměřené na grafomotoriku (např. malování). Tyto aktivity umožňují dítěti účastnit se a socializovat, aniž by muselo komplexně komunikovat. Přesto i při těchto činnostech je dobré jazyk reflektovat, avšak bez použití složitých vět nebo různých názvů pro stejnou věc, což by mohlo dítě zmást. Tímto způsobem se dítě může cítit více začleněné a postupně si osvojovat nové slovní zásoby v přirozeném kontextu.

- zapojení mateřského jazyka dítěte s OMJ

Umožnění dětem používat svůj mateřský jazyk v průběhu dne zvyšuje jejich zapojení. Pojmenování předmětů v různých jazycích může být zábavné a odlehčující, což dítěti umožňuje cítit se jako důležitý člen kolektivu.

Podle Šebelové (2008) je zapotřebí citlivé motivace ze strany pedagogických pracovníků, jak už u dětí s OMJ, tak u jejich rodičů. Motivace by měla zahrnovat ujištění, že jazykovou bariéru můžeme překonat, jedná se tedy o řešitelný problém. Pedagogové by měli dát najevo svůj zájem o práci s dětmi s OMJ („*je to veliký úspěch naší profese*“) a zároveň by se měli zajímat o motivaci a možnosti rodičů se aktivně zapojit do výuky českého jazyka svých dětí.

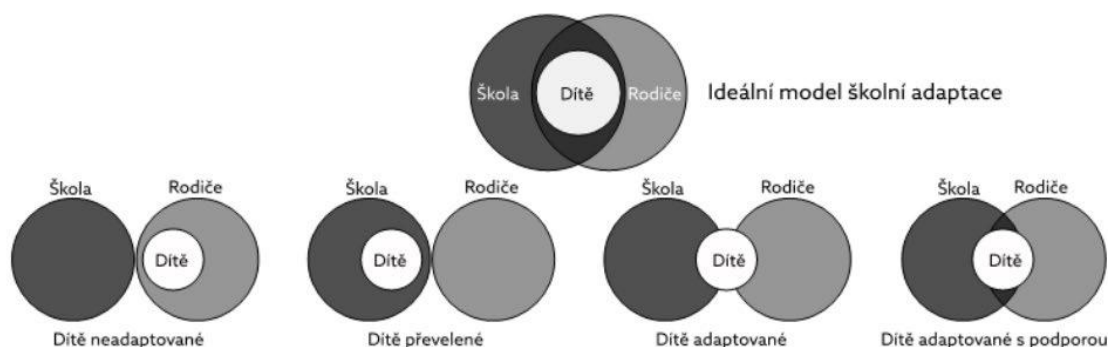
Každé dítě přistupuje k adaptaci v mateřské škole jinak. Zatímco některé děti se přizpůsobí hladce, jiná mohou čelit potížím, které se mohou projevit pláčem, vzdorem, uzavíráním se do sebe, nebo dokonce psychosomatickými problémy či vedou k častější nemocnosti. (Linhartová, Loudová Stralczynská, 2015)

ČŠI ve své tematické zprávě 2022/2023 reflektovala názory a přístupy jednotlivých škol. Přístupy jednotlivých škol se lišily v závislosti na velikosti školy, počtu ukrajinských dětí aj. V rámci jedné školy bylo zjištěno, že se osvědčilo vytváření empatického a přátelského prostředí pro budování vztahů mezi žáky s OMJ a ostatními žáky. „*Důležité je, aby žáci nebyli vyčleněni z kolektivu (tudíž se zavrhl možnost separovaných ukrajinských tříd) a navázali přátelské vztahy s českými spolužáky*“. (Modráček, Pavlas, Suchomel, Kovář, Zatloukal, 2023)

Gibson (McCarthy, 1998) svým výzkumem identifikoval nové faktory, které ovlivňují školní úspěšnost dětí-cizinců. Řadí mezi ně „*věk dítěte v době příjezdu, délka jeho pobytu v zemi, specifika třídy, do níž dítě nastoupilo, rodinné zázemí, vzdělávací a profesní aspirace rodičů, individuální úsilí či vytrvalost dítěte-cizince*“.

McDermmot (1987) je přesvědčen, že adaptační proces ovlivňuje více faktorů naráz. Podle něj se prolínají sociální, politické, kulturní, afektivní a kognitivní faktory. Zároveň je podle něho největším problémem, že výzkumy v této oblasti posuzují různé faktory izolovaně, namísto toho, aby se bralo v potaz, že se jednotlivé faktory ovlivňují navzájem. McDermotta doplňují Brizuela a Garcia-Sellers (1999), které zaznamenaly, že se „obviňují“ rodiče nebo dítě, pokud se objeví potíže v adaptačním procesu. Autorky přišly se svojí teorií o adaptaci na školní prostředí, které chápou jako *triangulační proces*. Tento proces zahrnuje tři hlavní aktéry: *školu, dítě a rodiče*. Teorie si je vědoma toho, že jednotliví aktéři se nepodílí na adaptačním procesu stejnoměrně. O úspěšné adaptaci by se dalo hovořit, pokud by se výše zmínění aktéři shodovali a vzájemně spolupracovali. V běžné praxi se s tímto jevem často nesetkáváme, v důsledku toho autorky vytvořily vlastní typologii dětí-cizinců (od neadaptovaného po adaptovaného s podporou).

Graf č. 2 – Modely školní adaptace

Zdroj: Záleská (2020)

Záleská (2020) se dále ve své práci věnuje *sociálním a psychickým faktorům*, které ovlivňují úspěšnost školní adaptace u dětí-cizinců.

a) Sociální faktory

Jakobsen (2007 in Záleská 2020) chápe socializaci jako „*zvnitřňování norem, hodnot a postojů, které získává v rodině, okolí a společnosti*“. Během socializace dochází k navazování trvalejších a hlubších vztahů. Socializace probíhá ve 2 fázích – v primární fázi je potřeba, aby se dítě socializovalo v rámci své rodiny; v sekundární fázi by mělo dojít v socializaci k přizpůsobení se majoritní většině (chápáno v kontextu cizinců)

b) Psychické faktory

Podle dostupných studií se kromě učení se nového jazyka na dětské psychice podepisují i jiné aspekty (opuštění domova, změna rodinné struktury, ztráta blízkých osob a přátel). V důsledku těchto aspektů se děti-cizinci musí vypořádat se stresem a tlakem, ke kterému dochází při adaptaci na nové prostředí, při vytváření nových sociálních rolí a vztahů v rodině. Stres se u dětí objevuje kvůli markantním rozdílům mezi školním a rodinným prostředím. Děti jsou tak vystavovány nelehké situaci, kdy najednou vyrůstají ve *dvou separátních světech* (původní kultura – rodina vs kultura nové země – škola).

Ačkoliv se jedná o faktory ovlivňující školní úspěšnost, předpokládám, že v samotném důsledku je jedno, jestli hovoříme o školní adaptaci v rámci povinné školní docházky či o adaptaci dětí v předškolním věku. Ať už je řeč o dětech-cizincích nastupujících do základní/střední školy nebo o dětech-cizincích nastupujících do mateřské školy, všechny tyto děti se potýkají se stejnými či podobnými nelehkými situacemi, které s sebou přináší přestěhování do jiné země.

2. Válečný konflikt na Ukrajině

Rusko zaútočilo na Ukrajinu 24. února 2022, což zahájilo konflikt, který pokračuje dodnes. Ruský útok měl za cíl získat kontrolu nad východní Evropou, včetně dobytí měst jako Kyjev a Charkov. Ukrajinská armáda se ale brání pomocí moderních technologií, včetně raket a kybernetických útoků. Mezinárodní společenství, včetně NATO a EU, podporuje Ukrajinu, aby se konflikt vyřešil mírově. Boje si vyžádaly tisíce životů a způsobily velké škody. (Kříž, Šír, 2023)

Ukrajínští uprchlíci se při adaptaci na nové prostředí potýkají s řadou výzev. Potřeba zajistit bydlení, práci a vzdělání pro děti v cizí zemi komplikuje jejich situaci. Kromě toho musí překonávat jazykové bariéry a kulturní rozdíly. Tyto výzvy vyžadují značné úsilí o adaptaci a integraci do společnosti, která je pro mnohé z nich zcela nová.

2.1 Válka a její vliv na stav dětské psychiky

„Válka bere nejvíce těm, kteří za ni nemohou.“

Válka má značný vliv na dětskou psychiku a může způsobit vážné psychické následky. Děti, které zažívají válku, často trpí nejen přímým násilím, ale i dlouhodobým stresem a strachem. Tyto negativní zkušenosti mohou vést k různým psychickým problémům, jako je úzkost, deprese, posttraumatická stresová porucha nebo poruchy chování. Dětská psychika je mimořádně citlivá na traumata a stresové situace, a proto je důležité poskytnout dětem odpovídající podporu a intervence pro zvládnání těchto psychických obtíží. (Vodáčková, 2022)

„Podle statistik dětského fondu OSN UNICEF a Úřadu vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) už musely kvůli válce opustit Ukrajinu více než 2 miliony dětí. Celkově tvoří děti polovinu ze všech uprchlíků. Nejvíce dětí, celkem 1,1 milionu, přijalo Polsko. Další řádově stovky tisíc dětí míří do Rumunska, Moldavska, Maďarska, Slovenska a Česka. Dalších 2,5 milionu dětských uprchlíků, kteří patří mezi vnitřní vysídlence, se pak nachází na Ukrajině. Oficiálně bylo zdokumentováno více než sto úmrtí a více než sto zranění dětí

v důsledku válečného konfliktu, reálná čísla však budou řádově vyšší.“ (Štáfková, Ježková, 2022)

V dnešních konfliktech často dochází k přímému napadání civilistů, včetně dětí, které se tak stávají oběťmi násilí. Mnohé děti jsou přímými svědky smrti svých nejbližších, jiné získají trvalá zranění, některé jsou od svých rodin odtrženy násilím, a některé jsou dokonce nuceny bojovat jako vojáci. Projevy válečného traumatu u dětí se mohou lišit v závislosti na jejich zkušenostech, věku a osobnostních charakteristikách. Pokud bychom měli hovořit o konkrétních stresových a zátěžových situacích, se kterými se potýkají děti v důsledku válečných konfliktů, Štáfková s Ježkovou (2022) je v metodické příručce definovaly následovně:

- smrt rodinného příslušníka
- zkušenost s bojovými operacemi
- život uprchlíka
- dlouhé odloučení od rodiny
- bytí svědkem nebo obětí násilí
- fyzická zranění
- služba v ozbrojených silách
- chudoba způsobená válkou

Dlouhodobé dopady války na dětskou psychiku mohou být značné a rozmanité. Válka může mít negativní vliv na psychický vývoj dětí a může způsobit dlouhodobé trauma. Tyto dlouhodobé dopady mohou zahrnovat posttraumatickou stresovou poruchu, úzkost, depresi, poruchy spánku, problémy ve vztazích, adaptaci a další psychické obtíže. Je důležité poskytnout dětem po válce adekvátní podporu a pomoc při zvládnání těchto dlouhodobých dopadů na jejich psychiku. (Vodáčková, 2022, Pišl, 2018)

2.2 Jak mluvit s dětmi o válce

Diskutovat o válce s dětmi může být emocionálně náročné, zejména když děti mají snadný přístup k médiím, které přinášejí neustále informace o světových konfliktech, jako je válka na Ukrajině. Lemche, psychologka a dětská poradkyně pro organizaci Save the Children, uvedla: *„To, co se děje na Ukrajině, může být děsivé pro děti i dospělé. Ignorování nebo vyhýbání se tématu může vést k tomu, že se děti budou cítit ztracené, osamocené a*

vystrašené, což může ovlivnit jejich zdraví a pohodu. Je nezbytné vést s dětmi otevřené a upřímné rozhovory, které jim pomohou zpracovat to, co se děje.“ (NPI, 2022)

Proto je důležité, aby rodiče a pedagogové s nimi o těchto tématech komunikovali citlivě a odpovídali na jejich otázky. Organizace *Save the Children* působí na Ukrajině již od roku 2014 a poskytuje nezbytnou humanitární pomoc dětem a jejich rodinám. Psycholožka Lemche spolu s dalšími odborníky z této organizace vypracovala pět nástrojů, kterými se mohou rodiče i pedagogové řídit při komunikaci s dětmi:

1. věnujte jim čas a pozornost

Dětem by měla být poskytnuta příležitost sdělit, co vědí, jaké mají pocity a jaké otázky je napadají. Mohly si vytvořit odlišný pohled na situaci než vy. Je důležité jim naslouchat a zjistit, jaké mají informace a jaké dojmy si získaly z toho, co viděly nebo slyšely.

2. přizpůsobte konverzaci věku dítěte

Malé děti potřebují jednoduché, a ne příliš podrobné vysvětlení, aby se zbytečně nestresovaly. Například jim lze vysvětlit, že někdy země spolu bojují. U dětí ve věku do pěti let by se mělo snažit omezit sledování médií a zpráv. (Poussaint, Linn, nedatováno) Starší děti obvykle lépe chápou, co válka znamená, ale i ony ocení, když si mohou o válce a jejím dopadu popovídat. Je dobré mít na paměti, že starší děti mohou být válkou více znepokojeny, protože lépe rozumějí možným nebezpečím.

3. neberte jejich pocity na lehkou váhu

Je klíčové, aby děti při rozhovoru cítily podporu a pochopení, bez pocitu soudnosti nebo zavrhování svých obav. Otevřený a upřímný dialog o tom, co je trápí, může přinést úlevu a pocit bezpečí.

4. ujištění

Děti by měly být ujištěny, že dospělí po celém světě usilovně pracují na vyřešení situace a zdůrazněno, že nemají cítit zodpovědnost za řešení těchto globálních problémů. Je důležité, aby si užívaly běžné dětské aktivity a setkávání s přáteli bez pocitu viny. Udržování klidu během rozhovorů o těchto tématech je důležité, protože děti často přejímají emoce od dospělých a mohou se cítit stejně znepokojeně.

5. podpora dětí, které chtějí být nápomocné

Děti by měly být podporovány ve své touze pomáhat, což jim může pomoci cítit se jako součást řešení. Mohou například organizovat sbírky nebo tvořit kresby na téma míru. (NPI, 2022)

Národní pedagogický institut České republiky v rámci projektu *Podpora společného vzdělávání v pedagogické praxi* vytvořilo příručku o tom, jak mluvit s dětmi o válce. Příručka je vhodná jak pro pedagogické pracovníky, tak pro rodiče. Příručka obsahuje šest nástrojů, které nabízejí doporučené metodiky pro práci s dětmi v mateřské, základní a střední škole.

3. Integrace cizinců v České republice

„Lidé jsou na rozdíl od většiny živočichů, ale obdobně jako mnoho ptáků, stěhovavým druhem“⁵

Integrace je komplexní a vzájemný proces, který si klade za cíl začlenit cizince do společnosti tak, aby se mohli efektivně zapojit v sociálním, ekonomickém a kulturním životě přijímající země. Úspěšná integrace zahrnuje vzájemnou adaptaci jak ze strany imigrantů, tak ze strany místních obyvatel, a vyžaduje koordinovanou spolupráci institucí a organizací napříč sektory, jako jsou vzdělávání, práce, zdravotnictví a sociální služby.

Ministerstvo vnitra definuje integraci cizinců jako „proces postupného začleňování imigrantů do struktur a vazeb společnosti domácího obyvatelstva.“ Tento jev je složitý a přirozeně souvisí s migrací, zahrnující mnoho rozličných aspektů: politické, právní, ekonomické, sociální, kulturní, psychologické a náboženské. (MVČR – slovníček pojmů, nedatováno)

Integrační politika České republiky se opírá o Koncepti integrace cizinců – Ve vzájemném respektu, kterou vláda přijala v roce 2000 a od té doby byla třikrát aktualizována (2006, 2011, 2016). Tato politika se zaměřuje na cizince z třetích zemí, kteří dlouhodobě a legálně žijí v ČR. Některé integrační nástroje, jako jazykové kurzy či pomoc v tíživé situaci, jsou dostupné i pro občany EU a držitele mezinárodní ochrany. Integrační proces je chápán jako vzájemný mezi migranty a majoritní společností. (MVČR – integrace cizinců, nedatováno)

3.1 Základní terminologie

Imigrant

Podle UNHRC je *imigrantem* chápán jedinec, který přichází do země s úmyslem delšího pobytu (tj. delší než jeden rok), činí tak obvykle z ekonomických, klimatických,

⁵ Massey a kol. 1998 in Kostecká, Hána, Hasman, 2017)

zdravotních nebo jiných důvodů. Tyto osoby opouštějí svou původní zemi, aby si v nové zemi našly lepší životní podmínky. (UNHRC – fakta a terminologie, nedatováno)

Migrant

Dle výkladu OSN se jako migranti označují osoby, kteří se zdržují mimo svou rodnou zemi déle než jeden rok, bez ohledu na důvody jejich odchodu. Tato definice nezahrnuje turisty ani osoby na služebních cestách. Přesto je tento termín užíván běžně i pro sezónní pracovníky, kteří dočasně přesídlí za prací. (Amnesty international – terminologie, nedatováno)

Uprchlík

V Úmluvě o právním postavení uprchlíků z roku 1951 a jejího doplňujícího Protokolu z roku 1967 je uprchlík definován jako osoba, která se „*nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských, národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti...*“. Tato definice byla původně vytvořena ve světle událostí druhé světové války a byla později rozšířena Protokolem, který odstranil geografická a časová omezení, čímž umožnil její globální uplatnění. Tento rámec zajišťuje uprchlíkům ochranu před návratem do země, kde jim hrozí nebezpečí, což je známé jako princip *non-refoulement* (= nevydání). (Amnesty international – terminologie, nedatováno)

Válečné konflikty jsou hlavním důvodem pro vznik uprchlíků. Jedinci, kteří se stěhují za lepšími životními podmínkami, nebo ti, kteří utíkají před hladomorem způsobeným přírodními událostmi, či před přírodními katastrofami, nejsou však považováni za uprchlíky v tradičním smyslu slova, někdy se jim říká *environmentální uprchlíci*. (Kostelecká, Hána, Hasman, 2017)

Pojmy *uprchlík* a *migrant* se nesmí zaměňovat. Ačkoli se v médiích a veřejných diskusích často používají jako synonyma, právně se jedná o rozdílné kategorie. Uprchlíci jsou definováni specifickými kritérii ohrožení a pronásledování, zatímco migranti se stěhují primárně za lepšími životními podmínkami. Zaměňování těchto termínů může vést k nedorozuměním a problémům v debatách o migraci a azylu. (UNHRC – fakta a terminologie, nedatováno)

Azylant

V České republice se osoba, které byl udělen status uprchlíka, nazývá *azylant* a má právo na azyl po dobu platnosti rozhodnutí o udělení tohoto statusu.⁶ (MVČR – slovníček pojmů, nedatováno)

3.2 Integrace a vzdělávání ukrajinských dětí a žáků v České republice

Více než polovinu všech uprchlíků po celém světě tvoří děti mladší 18 let. Zatímco 91 % dětí celosvětově navštěvuje základní školu, mezi dětmi uprchlíky je to jen 61 %. V České republice je jen malý počet dětských uprchlíků bez rodinné podpory, obvykle jde o jednotlivce nebo desítky. Tyto děti jsou umístěny do specializovaných zařízení, kde se jim snaží odborníci pomoci adaptovat na nové prostředí, naučit český jazyk a integrovat do školního systému. (UNHRC – fakta a terminologie, nedatováno)

Situace na Ukrajině, která se změnila po ruském útoku 24. února 2022, vedla k vyššímu nárůstu ukrajinských uprchlíků, včetně dětí, kteří hledali útočiště v České republice. Jak se situace na Ukrajině proměňovala, měnil se i počet uprchlíků v ČR. MŠMT zveřejnilo statistiky počtu ukrajinských dětí a žáků v mateřských, základních a středních školách a konzervatořích. Statistiky za roky 2022 a 2023 byly sestaveny ke dni 30. září příslušného roku, na základě údajů pravidelně sbíraných školami a vykázaných ve zahajovacích výkazech. (MŠMT – základní informace k ukrajinské problematice v regionálním školství, 2022)

V důsledku válečného konfliktu na Ukrajině se Ukrajinci stali největší skupinou cizinců v českém vzdělávacím systému. K největšímu nárůstu počtu dětí a žáků s ukrajinským občanstvím došlo mezi začátkem školního roku 2021/22 a roku 2022/23.

⁶ Azyl je ochranný status, který stát uděluje cizinci ze třetí země nebo osobě bez státní příslušnosti, když čelí riziku pronásledování z důvodů stanovených v mezinárodních a národních právních dokumentech. V České republice jsou tyto důvody specifikovány zákonem o azylu.

Zákon o azylu, známý jako zákon č. 325/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů, je právní norma v České republice, která reguluje otázky mezinárodní ochrany. Tento zákon řeší především vstup a pobyt cizinců žádajících o ochranu, proces udělování mezinárodní ochrany, práva a povinnosti žadatelů o ochranu, azylantů a osob s doplňkovou ochranou, stejně jako péči o tyto žadatele a státní integrační programy.

Tabulka č. 1 - Počet žáků celkem, ukrajinských žáků a azylantů v různých typech a stupních škol k 30. 9. 2023

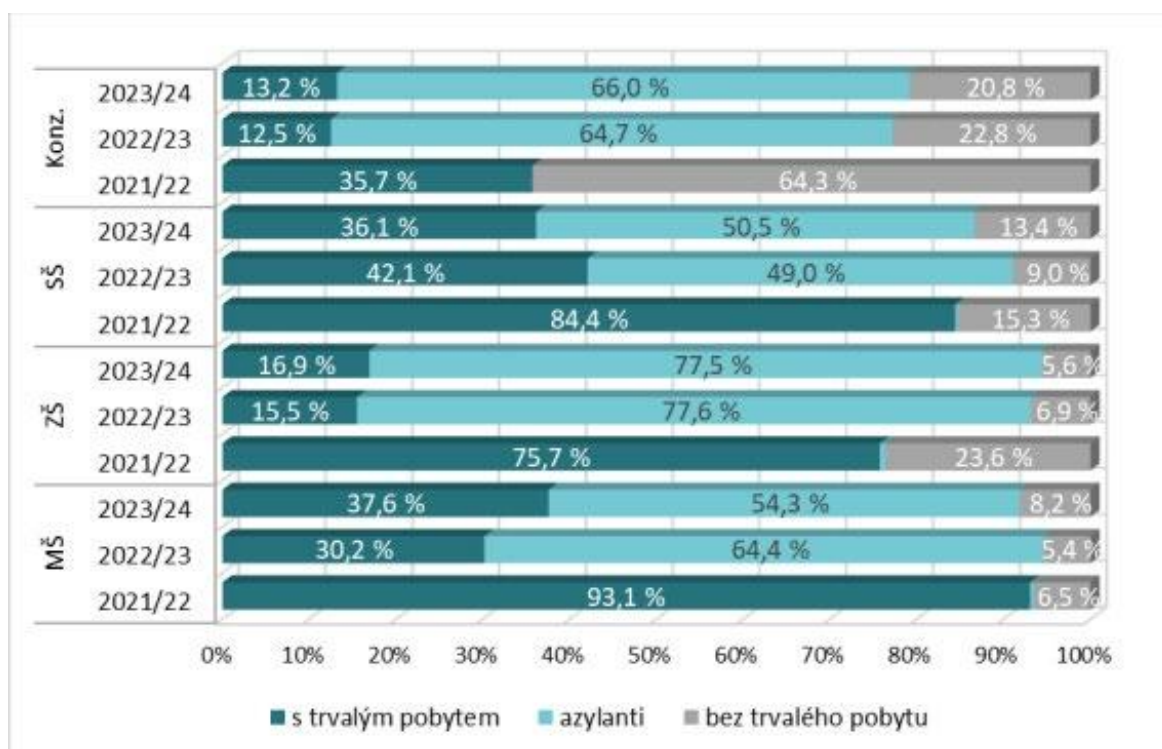
	Počet dětí a žáků celkem	z toho		Podíl ukrajinských dětí a žáků z dětí/žáků celkem	Podíl ukrajinských azylantů z dětí/žáků celkem	Podíl ukrajinských azylantů z ukrajinských dětí/žáků
		počet ukrajinských dětí a žáků	z toho počet azylantů			
MŠ	364 491	10 501	5 697	2,9 %	1,6 %	54,3 %
z toho neveřejné MŠ	17 205	509	230	3,0 %	1,3 %	45,2 %
Přípravné třídy ZŠ a přípravné stupně ZŠ speciálních	7 342	453	355	6,2 %	4,8 %	78,4 %
ZŠ	1 000 346	47 858	37 074	4,8 %	3,7 %	77,5 %
v tom						
1. stupeň	572 583	26 779	20 850	4,7 %	3,6 %	77,9 %
2. stupeň	427 763	21 079	16 224	4,9 %	3,8 %	77,0 %
z toho neveřejné ZŠ	35 191	774	553	2,2 %	1,6 %	71,4 %
SŠ - počty fyzických osob	484 744	9 643	4 869	2,0 %	1,0 %	50,5 %
SŠ - počty studií	484 758	9 643	4 869	2,0 %	1,0 %	50,5 %
maturitní obory	381 351	6 122	2 745	1,6 %	0,7 %	44,8 %
v tom						
denní forma vzdělávání	368 627	5 954	2 696	1,6 %	0,7 %	45,3 %
ostatní formy vzdělávání	12 724	168	49	1,3 %	0,4 %	29,2 %
nematuritní obory	103 407	3 521	2 124	3,4 %	2,1 %	60,3 %
v tom						
denní forma vzdělávání	100 609	3 480	2 114	3,5 %	2,1 %	60,7 %
ostatní formy vzdělávání	2 798	41	10	1,5 %	0,4 %	24,4 %
z toho neveřejné SŠ	86 835	2 026	737	2,3 %	0,8 %	36,4 %
Konzervatoře - počty fyzických osob	3 782	144	95	3,8 %	2,5 %	66,0 %
Konzervatoře - počty studií	3 812	146	96	3,8 %	2,5 %	65,8 %
z toho denní forma vzdělávání	3 610	145	95	4,0 %	2,6 %	65,5 %
z toho neveřejné konzervatoře	799	41	20	5,1 %	2,5 %	48,8 %

Zdroj: MŠMT – odbor informatiky a statistiky (2022)

K 30. září 2023 tvořili ukrajinští azylanti⁷ většinu ukrajinských dětí a žáků ve českých školách. Dle tabulky č. 2 je zřejmé, že v základních školách a konzervatořích představovali 78 % a 66 % všech ukrajinských žáků, zatímco ve středních a mateřských školách byli v mírné většině, s podílem 51 % a 54 %. Již v minulém školním roce se stali převládající skupinou, což bylo důsledkem uprchlické vlny z Ukrajiny. Ve srovnání s předchozím rokem došlo k poklesu počtu ukrajinských azylantů v mateřských školách, kde klesl jejich počet o 1 207 na aktuálních 5 697, což je 1,6 % všech dětí v mateřských školách (viz tabulka č. 1). Celkový počet ukrajinských dětí v mateřských školách je 10 501, což tvoří 2,9 % všech dětí a 54,1 % dětí cizinců v mateřských školách. (Modráček, Pavlas, Suchomel, Kovář, Zatloukal, 2023)

⁷ MŠMT ve svých statistických datech užívá pojem *azylanti*, kterými jsou myšleni cizinci, kteří získali azyl, osoby s doplňkovou ochranou, žadatelé o mezinárodní ochranu podle zákona č. 325/1999 Sb. o azylu, a osoby s dočasnou ochranou podle zákona č. 221/2003 Sb. o dočasné ochraně cizinců a zákona č. 65/2022 Sb., který se týká opatření v reakci na ozbrojený konflikt na Ukrajině způsobený invazí Ruské federace.

Tabulka č. 2 - **Struktura ukrajinských dětí a žáků podle druhu pobytu – srovnání školních roků 21/22 až 23/24**

Zdroj: MŠMT – odbor informatiky a statistiky (2022)

Z výstupu tematické zprávy od České školní inspekce za rok 2022/2023 zjišťujeme, že pouze dvě třetiny škol, které mají žáky s OMJ, používají systémový přístup k adaptaci těchto žáků. Na 20 % základních škol, 25 % středních škol a 60 % mateřských škol s takovými dětmi nebyl vyčleněn konkrétní pedagogický pracovník zodpovědný za adaptaci. U třech pětín základních škol, u třetiny středních a mateřských škol byly u ukrajinských dětí a žáků přítomny psychosociální problémy. Mezi běžné problémy patřily *uzavřenost, emoční přecitlivělost a úzkostné stavy či deprese*. Na čtvrtině základních škol nebyla dětem s OMJ poskytnuta potřebná psychologická pomoc, ať už kvůli absenci školního psychologa nebo nedostatečné spolupráci s pedagogicko-psychologickými poradnami. (Modráček, Pavlas, Suchomel, Kovář, Zatloukal, 2023)

3.3 Faktory ovlivňující úspěšný integrační proces

Úspěšný integrační proces zahrnuje několik klíčových faktorů, které pomáhají jednotlivcům adaptovat se na nové prostředí. Marks (Kostelecká, Hána, Hasman 2017) zdůrazňuje „*socioekonomické, sociokulturní a školní*“ faktory. Hevistendahl s Roe (Kostelecká, Hána, Hasman, 2017) považují za klíčové faktory jazyk rodin imigrantů, jejich adaptace na jazyk místní populace a délku pobytu v hostitelské zemi.

Faktory ovlivňující integraci lze rozdělit na *individuální* a *společenské*. Individuální faktory zahrnují genetické predispozice, pohlaví, finanční situaci, kulturní a sociální zázemí rodiny, stejně jako vliv lokality, kde imigranti žijí. Společenské faktory jsou ovlivněny makroprostředím, včetně vlivu země původu a cílové země. Tyto vlivy mohou působit samostatně, doplňovat se nebo být v protikladu, přičemž úspěch integrace závisí nejen na politice cílové země, ale také na zemi původu a kulturní vzdálenosti mezi oběma zeměmi. (Kostelecká, Hána, Hasman 2017)

Společenské determinanty úspěchu integrace zahrnují faktory jako je přístup k základním službám, politické a ekonomické prostředí v hostitelské zemi, stejně jako podpora ze strany komunity a vládních politik. Tyto determinanty mají zásadní vliv na to, jak dobře se migranti adaptují a jaké mají možnosti se sociálně, ekonomicky a kulturně začlenit. Úspěšná integrace tak závisí na koordinaci mezi mnoha různými aspekty, včetně politiky zaměřené na zahrnutí migrantů do společnosti.

Podle Martiniella (Kostelecká, Hána, Hasman, 2017) úspěch integrace cizinců závisí na čtyřech klíčových, vzájemně provázaných dimenzích: právech, která cizinci mají v hostitelské zemi, jejich identifikaci s hostitelskou zemí, přijetí norem a hodnot této společnosti a aktivní politické účasti. Aktivní politická účast znamená zapojení do správy veřejných záležitostí a občanských aktivit, což je zásadní pro plné občanství.

Individuální faktory ovlivňující úspěšnost integrace můžeme rozdělit na:

1. *socioekonomické faktory*

Těmito faktory se rozumí schopnost zapojovat se do trhu práce, socioekonomický status imigrantů a jejich účast na vzdělávacích programech.

Rozdíly v trzích práce mezi původními a cílovými zeměmi mohou komplikovat integraci imigrantů, což je vidět hlavně v ekonomicky vyspělejších zemích, kde mají

imigranti z chudších částí světa menší šance na úspěch. Vzdělávací systém hraje klíčovou roli v procesu integrace, protože zajišťuje, že děti imigrantů získají kvalitní vzdělání, což pomáhá budovat jejich pocit sounáležitosti s novou společností. Vzdělaní rodiče se snaží zajistit svým dětem kvalitní vzdělání v nové zemi, aby rozšířili jejich možnosti a sociální kapitál.

2. *sociokulturní faktory*

Do této kategorie spadají jazykové schopnosti imigrantů, rozdíly mezi jejich mateřským jazykem a jazykem hostitelské země, jejich vztahy s majoritní společností a přijetí místních postojů, norem a hodnot. Amit (2012 in Kostecká, Hána, Hasman 2017) dále hovoří o *akulturaci* jako o procesu, kdy imigranti přijímají kulturu majoritní společnosti.

Jedním z klíčových ukazatelů a zároveň prostředků sociokulturní integrace jsou kontakty mezi obyvateli dané země a imigranty. Výzkumy z Nizozemska ukázaly, že míra kontaktů s místními obyvateli je napříč imigranty rozdílná, přičemž může být ovlivněna faktory jako věk nebo úroveň vzdělání.

Jazykové znalosti imigrantů hrají klíčovou roli v jejich schopnosti integrovat se do nového prostředí. Tyto znalosti jsou nezbytné nejen při komunikaci s úřady a na pracovišti, ale i v osobním životě, například při komunikaci s vlastními dětmi, které si mohou rychle osvojit jazyk nové země. Ministerstvo vnitra znalost českého jazyka považuje za „základní pilíř integrace cizinců do společnosti, podmínkou jejich komunikace s majoritou, využívání či zvyšování vzdělání a kvalifikace a úspěšného uplatnění na trhu práce“. (MVČR – integrace cizinců, nedatováno)

Chiswick a Miller (2002 in Kostecká, Hána, Hasman 2017) uvádějí, že dobrá znalost jazyka hostitelské země může výrazně zlepšit ekonomické postavení imigrantů a zvýšit jejich příjmy o 10-20 % ve srovnání s imigranty, kteří nový jazyk neovládají.

3. *psychologické faktory* včetně

Levels a kol. (2008 in Kostecká, Hána, Hasman, 2017) hovoří o negativních důsledcích na psychický stav jedince, způsobených z důvodu nucené migrace. U imigrantů, kteří opouštějí svou zemi z politických a jiných důvodů (mimo ekonomické), často dochází k frustraci a k obtížnému zapojení do života v nové zemi, včetně získání kvalitního vzdělání.

Tyto obtíže se mohou projevit i u jejich dětí, které vyrůstají v náročném prostředí a mohou mít horší výsledky ve škole, což bývá považováno za znak neúspěšné integrace.

Kostelecká, Hána a Hasman (2017) se dále ve své publikaci zabývají segregací imigrantů jako jedním z faktorů ovlivňující úspěšný integrační proces. Zájem o toto téma vznikl díky studiím ukazujícím, že prostředí, ve kterém imigranti žijí po příjezdu do cílové země, hraje klíčovou roli v jejich integraci do společnosti. Ukázalo se, že místní podmínky mohou výrazně ovlivnit různé aspekty života, jako jsou vzdělání, sociální chování, zdraví a pracovní možnosti. Problémem je, že mnoho imigrantů se usazuje v oblastech s vysokou koncentrací minorit, což může být považováno za rizikový faktor pro integraci. Ačkoliv se názory odborníků v tomto tématu rozcházejí, je běžné, že v hostitelských zemích se imigranti shlukují ve vyšší míře než místní obyvatelstvo. Podle Schellinga (1971 in Kostelecká, Hána, Hasman, 2017) lze tento jev částečně vysvětlit přirozenou preferencí lidí žít v komunitách, kde se necítí být odlišní, což zahrnuje nejen národnost, etnicitu či jazyk, ale také faktory jako pohlaví, věk, příjmy a náboženské vyznání.

4. Adaptační skupiny pro dětské migranty z Ukrajiny

Adaptační skupiny jsou speciální programy určené pro děti cizince migrující z Ukrajiny, které mají za cíl pomoci jim adaptovat se na nové prostředí a získat potřebné dovednosti a znalosti pro úspěšnou integraci. Tyto skupiny jsou organizovány ve školách a komunitních centrech a poskytují dětem a jejich rodinám podporu a prostředí, ve kterém se mohou naučit nový jazyk, poznávat místní kulturu a navazovat nová přátelství. Adaptační skupiny se zaměřují na všestranný rozvoj dětí a nabízí jim různé aktivity a programy, které je podporují ve vzdělávání, sociálním začleňování a emocionálním rozvoji.

4.1 Představení výzvy „Adaptační skupiny pro děti cizince migrující z Ukrajiny 2022/2023“

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2022) vyhlásilo výzvy zaměřené na podporu adaptačních skupin pro děti cizinců migrujících z Ukrajiny. Tyto výzvy byly specificky navrženy pro podporu volnočasových adaptačních skupin pro děti ve věku od 3 do 18 let, které pobývají v České republice. Hlavním cílem těchto výzev je podpořit adaptaci a socializaci ukrajinských dětí v českém prostředí, rozvíjet jejich jazykové dovednosti v češtině, připravit je na nástup do českých škol a podporovat jejich duševní pohodu a zdraví.

Výzva zahrnuje několik specifických aktivit, jako jsou volnočasové adaptační skupiny pro různé věkové kategorie dětí a adaptační aktivity organizované obcemi. Tyto skupiny a aktivity jsou navrženy tak, aby podpořily integraci dětí do českého společenského a vzdělávacího systému a usnadnily jim přechod do nového prostředí. (MŠMT – výzva *Adaptační skupiny pro děti cizince migrující z Ukrajiny 2022/2023*, 2022)

Žádosti o podporu těchto aktivit byly přijímány prostřednictvím elektronického informačního systému ISPRM, a finanční prostředky byly stanoveny pro tyto specifické účely. Dotace se poskytují v rámci výzvy a jsou určeny na adaptační volnočasové skupiny pro určité období.

Kvalifikovaní žadatelé o určité dotace nebo podpory jsou následující subjekty:

- 1) Státní vysoké školy.

- 2) Právnícké osoby, které provozují školy a školní zařízení a jsou zapsány v školském rejstříku.
- 3) Místní samosprávy, včetně městských částí Prahy a sdružení obcí.
- 4) Organizace financované obcemi, kraji, hlavním městem Prahou, městskými částmi Prahy nebo sdruženími obcí.
- 5) Nestátní neziskové organizace (NNO), jejichž hlavním cílem není vytvářet zisk.

Tyto organizace mohou být:

- Spolky založené podle občanského zákoníku, avšak nejde o pobočné spolky.
- Institute zřízené podle občanského zákoníku.
- Nadace nebo nadační fondy založené podle občanského zákoníku.
- Obecně prospěšné společnosti podle specifického zákona o obecně prospěšných společnostech a souvisejícího občanského zákoníku.
- Zařízení registrovaných církví a náboženských společností podle zákona o svobodě náboženského vyznání.

NNO musí být zřízeny alespoň 2 roky a jejich hlavní činnost podle zakladatelských dokumentů by měla být v oblasti vzdělávání, výchovy nebo aktivit pro děti a mládež ve volném čase.

Nejnižší možná částka dotace, kterou lze žádat, je 60 000 Kč. Na druhé straně, nejvyšší suma, kterou může žadatel získat v rámci této výzvy, dosahuje až 5 000 000 Kč (podle toho, kdy a pro jaké období byla výzva vydána).

V rámci iniciativy "Adaptační skupiny pro děti migrantů z Ukrajiny" byly nabízeny dvě hlavní aktivity, Aktivita A a Aktivita B, určené pro děti ve věku 3 až 18 let. Aktivita A byla určena pro skupiny od 12 do 24 dětí, zatímco Aktivita B pro menší skupiny od 8 do 12 dětí. Hlavními cíli tohoto programu byly:

1. Podpora adaptace a socializace ukrajinských dětí v českém prostředí,
2. rozvoj jazykových schopností, především mluveného českého jazyka,
3. příprava dětí na začlenění do českých škol,
4. podpora psychického blaha a duševního zdraví dětí.

Soubor 20 hodin – kde jedna hodina trvá 60 minut – je věnován volnočasovým aktivitám, které jsou zaměřené na rozvíjení řečových schopností u dětí cizinců. Aktivita A je dotována 15 000 Kč na jednotku a Aktivita B činní částku 7 500 Kč na jednotku.

Jen děti cizinců s účastí alespoň 60 % budou zahrnuty do počtu. Program poskytuje stravu a dostatek pití vzhledem k délce trvání. Nezbytnou součástí je podpora v rozvoji schopnosti mluvit česky. Adaptační skupinu musí vést dvě dospělé osoby, přičemž alespoň jedna z nich by měla být rodilý mluvčí češtiny nebo ovládat český jazyk minimálně na úrovni B2 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (CEFR). Pro dokládání výsledků je potřeba:

1. Čestné prohlášení statutárního orgánu o zapojení dětí cizinců a jazykové kompetenci alespoň jedné vedoucí osoby.
2. Životopisy vedoucích osob s informacemi o nejvyšším dosaženém vzdělání, pracovních zkušenostech a úrovni češtiny.
3. Záznam o průběhu adaptační skupiny, který zahrnuje seznam přítomných dětí, jména vedoucích, popis aktivit a data a časy konání.

Rozdíl mezi výzvou pro období květen až prosinec 2022 a výzvou pro období leden až červen 2023 je v kapacitě dětí v jednotlivých Aktivitách – Aktivita A pojme 10 až 20 dětí a Aktivita B 6 až 10 dětí. (MŠMT – výzva *Adaptační skupiny pro děti cizince migrující z Ukrajiny 2022/2023*, 2023)

Počet adaptačních skupin pro děti z Ukrajiny v České republice se v průběhu roku 2022 snížil. Zatímco v červenci bylo více než 400 organizátorů těchto skupin, od září do prosince téhož roku se jejich počet snížil přibližně na 150. V červenci 2022 se do adaptačních a jazykových kurzů zapojilo zhruba 30 tisíc dětí. (ČTK, 2022)

V roce 2023 byl v České republice plánován vznik 400 nových adaptačních skupin pro ukrajinské děti, které by měly mít kapacitu pro 7 tisíc dětí. Toto číslo je součástí snahy ministerstva práce a sociálních věcí, které vyčlenilo 300 milionů korun na podporu těchto skupin. Přesný počet adaptačních skupin pro rok 2023 nelze uvést. (Rambousková, 2022)

4.2 Adaptační skupina pro děti cizince migrující z Ukrajiny realizovaná v Mladé Boleslavi

Adaptační skupina, která byla předmětem výzkumu této diplomové práce, probíhala v Rodinném centru a Café Koupák v Mladé Boleslavi⁸. Centrum nabízí kavárnu, skupinu pro děti a také nabízí pronájem prostor pro různé volnočasové aktivity, jako jsou kurzy angličtiny Helen Doron, jóga a podobně.

Adaptační skupinu navštěvovaly děti ve věku od 3 do 6 let věku. Kapacita v adaptační skupině se v průběhu měsíců a Výzev měnila. V této adaptační skupině jsem vyučovala český jazyk společně s ukrajinskou kolegyní, která mluvila česky na komunikativní úrovni a zvládala i psanou formu.

Jako pečující osoba v adaptační skupině jsem spolu s kolegyněmi připravovaly měsíční, týdenní a denní plány aktivit, speciálně uzpůsobené potřebám dětí. Tyto plány zahrnovaly odpočinkové aktivity v herně, jako jsou volná hra a cvičení zaměřená na rozvoj motoriky a grafomotoriky, stejně jako podporu sociální a emocionální inteligence. Program probíhal každý den v rozsahu 4 vyučovacích hodin (od 8 do 12 hod.). Zároveň zde byla možnost odpoledního programu, který však s výše zmíněnou výzvou nesouvisel. Odpolední program byl realizován Ing. Petrou Hromádkovou, manažerkou Rodinného centra, jehož náklady byly hrazeny rodinami. Možnost odpoledního programu využívalo v průměru šest až deset dětí. Hlavně rodiče, kteří museli chodit do práce, využívali tento program pro zajištění aktivit pro své děti.

Děti obvykle přicházely mezi 7:30 a 8:30. Mezi 9:00 a 9:30 si děti dávaly dopolední svačinu, a ty, které zůstávaly na odpolední program, dostávaly také oběd a odpolední svačinu. Snažili jsme se trávit čas i venku, kde děti z našeho programu mohly přirozeně navázat kontakt s česky mluvícími dětmi z paralelně probíhající dětské skupiny v Rodinném centru, což podporovalo jejich integraci.

Jak bylo zmíněno dříve, aktivní plány byly sestavovány na měsíční bázi a témata se obvykle shodovala s těmi, která jsou používána v mateřských školách. Nedílnou součástí bylo vedení třídní knihy, která zaznamenávala jednotlivé aktivity v daný den a následně sloužila jako podklad pro závěrečnou zprávu (přiloženo v přílohách č. 7 a č. 8) Při práci s dětmi jsme se

⁸ Rodinné centrum a café koupák, Mladá Boleslav. Dostupné z <https://koupak-mb.cz/>.

zaměřovaly na základní témata a slovní zásobu, které bylo doplněno o vizuální a zvukové prvky. Současně bylo dbáno na udržení českých svátků a tradic, které jsou obvyklé pro předškolní věk – Halloween, Mikuláš, Vánoce a Velikonoce, včetně pořádání besídek pro rodiče a děti.

Cílem bylo nejen adaptovat děti na nové prostředí, ale i usnadnit jim získávání nových jazykových dovedností a integraci do místní komunity. Celkově tyto aktivity pomáhaly dětem lépe se orientovat v novém sociokulturním prostředí a podporovaly jejich celkový rozvoj.

5. Výzkumné šetření

Výzkumné šetření vzniklo v důsledku válečného konfliktu na Ukrajině, který vedl k migraci mnoha ukrajinských rodin do České republiky. Kvůli této situaci byly zřízeny adaptační skupiny pro děti cizince migrující z Ukrajiny, aby se usnadnil jejich přechod do nového prostředí. Adaptace dětí na nové prostředí je komplexní proces, který ovlivňuje jejich celkový vývoj. Hlavním cílem výzkumného šetření je *zhodnotit úspěšnost adaptačního procesu ukrajinských dětí v České republice z pohledu jejich rodičů.*

5.1 Cíle výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je nalézt odpověď na hlavní výzkumnou otázku (HVO), která zní: *"Jak rodiče hodnotí úspěšnost adaptačního procesu svých ukrajinských dětí v České republice?"* Cílem výzkumného šetření je zhodnotit úspěšnost adaptačního procesu ukrajinských dětí v České republice v rámci vybrané adaptační skupiny. Pro lepší a hlubší porozumění problematice jsem se rozhodla výzkumným šetřením zjistit odpovědi na čtyři vedlejší výzkumné otázky, které jsou podrobněji specifikovány v tabulce č. 3.

Tabulka č. 3 – Operacionalizace vedlejších výzkumných otázek

Vedlejší výzkumná otázka	Popis	Výzkumný nástroj	Konkrétní otázka
VVO1	Jaký vliv měla adaptační skupina na celkový proces adaptace ukrajinských dětí podle rodičů?	Dotazník vlastní konstrukce	Otázka č. 7, 18–28
VVO2	Jaké faktory ovlivňují adaptační proces ukrajinských dětí v České republice?	Dotazník vlastní konstrukce	Otázka č. 3–5, 8–17, 29, 30
VVO3	Jaké jsou další aktivity a plány rodin po ukončení adaptační skupiny?	Dotazník vlastní konstrukce	Otázka č. 31, 32
VVO4	Jak pečující osoby vnímají adaptační proces ukrajinských dětí v České republice?	Polostrukturovaný rozhovor	Otázka č. 5–11

Zdroj: vlastní zpracování

5.2 Výběr výzkumné metody a techniky

Pro dosažení cílů svého výzkumného šetření jsem se rozhodla uplatnit kombinovanou výzkumnou strategii (tzv. metodologický pluralismus). Kombinovaný výzkum je takový, který využívá kvalitativní i kvantitativní výzkumné strategie za účelem metodologické triangulace čili k získávání dat o zkoumaném fenoménu různými způsoby. (Hendl, 2016) Výzkumné šetření probíhalo v rámci souběžného výzkum, tj. kvalitativní a kvantitativní přístupy jsou aplikovány souběžně. Ke sběru dat tedy dochází ve stejnou dobu, k jejich integraci pak až na konci. (Švaříček, Šedová, 2007)

Ve svém kombinovaném výzkumném přístupu jsem využila dotazník vlastní konstrukce, doplněný o polostrukturované rozhovory jako hlavní výzkumné nástroje. Dotazník mi poskytl kvantitativní data získaná z většího počtu respondentů, zatímco polostrukturované rozhovory poskytly kvalitativní hlubší porozumění tématu a perspektivy respondentů, což mi umožnilo komplexnější a hlubší analýzu zkoumané problematiky.

Podle Gavory (2010) lze dotazník považovat za techniku, kdy se otázky pokládají písemně a získávají se také písemné odpovědi. Sběr dat pomocí dotazníků je z hlediska času méně náročný, díky čemuž je možné během krátké doby shromáždit informace od velkého množství respondentů. Otázky mohou směřovat k *vnějším* jevům, jako jsou například názory na určité téma, nebo k jevům *vnitřním*, jako jsou motivy a postoje. Dotazník obsahuje soubor otázek, které jsou pečlivě připravené, promyšleně uspořádané a na které respondenti odpovídají písemně. Hlavní výhodou dotazníků je jejich anonymita, která obvykle podněcuje respondenty k otevřenějším a upřímnějším odpovědím na položené otázky. (Chráska, Kočvarová, 2015)

Polostrukturované rozhovory jsou výzkumnou metodou, která kombinuje prvky strukturovaných a nezjištěných rozhovorů. Tato metoda poskytuje flexibilitu v průběhu rozhovoru, zároveň však zachovává určitou formálnost a tematickou strukturu, která je předem určena výzkumníkem. Oproti zcela strukturovaným rozhovorům umožňují polostrukturované rozhovory hloubkové zkoumání témat a otázek, které mohou vzniknout během rozhovoru. Výzkumník může upřesnit některé otázky a témata podle reakcí a odpovědí respondentů, což přispívá k bohatším a komplexnějším datům. Polostrukturované rozhovory jsou založeny na kvalitativním přístupu k výzkumu a často se využívají v situacích, kdy je potřeba porozumět složitým jevům, postojům nebo zkušenostem respondentů. Hendl (2016) uvádí, že tato metoda se často používá k získání hlubších perspektiv a názorů na dané téma, umožňuje respondentům vyjádřit své postoje, pocity a názory ve vlastním kontextu. Polostrukturované rozhovory také dávají výzkumníkovi možnost přizpůsobit průběh rozhovoru konkrétním situacím, což vede k bohatším a méně zjednodušeným interpretacím výsledků. "

5.3 Popis zvolené výzkumné techniky

Dotazník

Dotazníkové šetření se skládalo z dotazníku vlastní konstrukce. Dotazník byl zaměřen na zjištění zkušeností a názorů rodičů ukrajinských dětí, které navštěvují nebo navštěvovaly adaptační skupinu v Rodinném centru v Mladé Boleslavi. Dotazník se snažil shromáždit informace o demografickém pozadí respondentů, jejich zkušenostech s adaptací a integrací do české společnosti a hodnocení adaptačních skupin.

Struktura dotazníku:

1. *demografické údaje*: pohlaví, věk, úroveň znalosti českého jazyka, účast na kurzech češtiny, jazyk komunikace s dítětem, vztah k dítěti v adaptační skupině, počet dětí v adaptační skupině, věk dítěte/děti
2. *zkušenosti s životem v České republice*: doba pobytu v České republice, s kým se respondent přistěhoval, současné bydlení, problémy s hledáním bydlení, důvod pro život v Mladé Boleslavi, zdroje příjmů, problémy s hledáním práce, nabídnuté formy pomoci, aktivity dítěte mimo adaptační skupinu
3. *adaptační skupina*: důvody pro umístění dítěte do adaptační skupiny, zdroj informací o adaptační skupině, délka návštěvy adaptační skupiny, frekvence návštěv, hodnocení prostor a přístupu učitelů, hodnocení úrovně českého jazyka a vlivu na integraci, návrhy na změny v programu, reakce dítěte na začátky v adaptační skupině, přítomnost rodiče během prvních dnů
4. *integrace a budoucí plány*: zkušenosti dítěte s větším dětským kolektivem, kontakt dítěte s českým jazykem před nástupem, plány po skončení adaptační skupiny, plány na setrvání v České republice a Mladé Boleslavi, cesty na Ukrajinu během pobytu v ČR a jejich důvody

V dotazníku se vyskytují otevřené, polouzavřené i uzavřené otázky. Otevřené otázky jsou pouze dvě – konkrétně se jedná o otázku č. 2, která zjišťuje věk respondenta a otázku č. 26, která dává prostor respondentovi k vyjádření jeho vlastního názoru a zpětné vazby k fungování adaptační skupiny. 18 otázek je uzavřeného typu, což znamená, že respondent mohl vybrat jednu nebo někdy více možných odpovědí. Polouzavřených otázek obsahoval dotazník celkem 10, přičemž jedna z možných odpovědí je „jiné“, kde mají respondenti možnost napsat svoji odpověď. Cílem bylo umožnit respondentovi co největší míru

otevřenosti a vlastního názoru. Dotazník obsahoval 7 otázek, které v závislosti na odpovědích respondentů aktivovaly další doplňující otázky. Otázky č. 22–25 jsou hodnotící, pomocí škálování 1 až 10 (přičemž 1 je nejhorší a 10 je nejlepší) respondenti určují váhu podle subjektivního názoru. Dotazník byl vytvořen v Českém i Ukrajinském jazyce, a to z důvodu náročnosti otázek. Chtěla jsem předejít možnému neporozumění textu ze strany respondentů. Úroveň jejich znalosti Českého jazyka je různorodá – od nulové po velmi dobrou. S překladem do ukrajinštiny mi pomáhala kolegyně, která též pracovala v adaptační skupině jako pečující osoba a ukrajinština byla jejím rodným jazykem.

Polostrukturovaný rozhovor

Polostrukturovaný rozhovor byl navržen tak, aby získal detailní informace o zkušenostech a postojích pečujících osob v rámci adaptační skupiny. Vzhledem k tomu, že výzkumný vzorek tvoří výhradně moje kolegyně, jsem otázky rozhovoru formulovala v ženském rodě a ve formě vykání. Tento přístup zajišťuje, že komunikace zůstává profesionální, což pomáhá vytvářet pohodlné a důvěryhodné prostředí pro získání upřímných odpovědí.

Struktura rozhovoru je rozdělena do pěti hlavních částí. První část se zaměřuje na získání obecných informací, kde se zkoumá například předchozí pracovní zkušenosti respondentů, délka jejich práce v adaptační skupině a jejich zkušenosti s prací a péčí o děti, včetně hlavních úkolů a náplně práce v adaptační skupině. Druhá část se věnuje adaptaci a integraci dětí, zaměřuje se na pozorované adaptační procesy ukrajinských dětí, jejich reakce na nové prostředí a interakce s českými dětmi. Třetí část se zaměřuje na jazykovou integraci, kde se hodnotí pokroky dětí ve znalosti českého jazyka a způsoby podpory jejich jazykové integrace. Čtvrtá část se soustředí na sociální a kulturní aspekty, kde se diskutují sociální výzvy a překážky, kterým čelí děti a jejich rodiny, a způsoby, jak se vyrovnávají s kulturními rozdíly. Poslední část se zaměřuje na podporu rodiny, včetně nejčastějších obav rodičů a dostupnosti programů nabízených Rodinným centrem v Mladé Boleslavi, které by mohly přispět k adaptaci rodin v novém prostředí.

Hendl (2016) zdůrazňuje, že úvod rozhovoru je klíčový a vždy zahrnuje získání informovaného souhlasu respondenta. Tento krok je považován za etický standard, který zajišťuje, že účastník plně rozumí účelu rozhovoru, způsobu zpracování poskytnutých informací a že má možnost rozhovor kdykoliv ukončit. Závěrečná část poskytuje prostor pro jakékoli dodatečné komentáře nebo důležité body, které by respondenti chtěli zdůraznit.

Formát rozhovoru umožňuje flexibilitu v odpovědích, což může vést k získání hlubších informací, než je možné v případě standardizovaných dotazníkových metod.

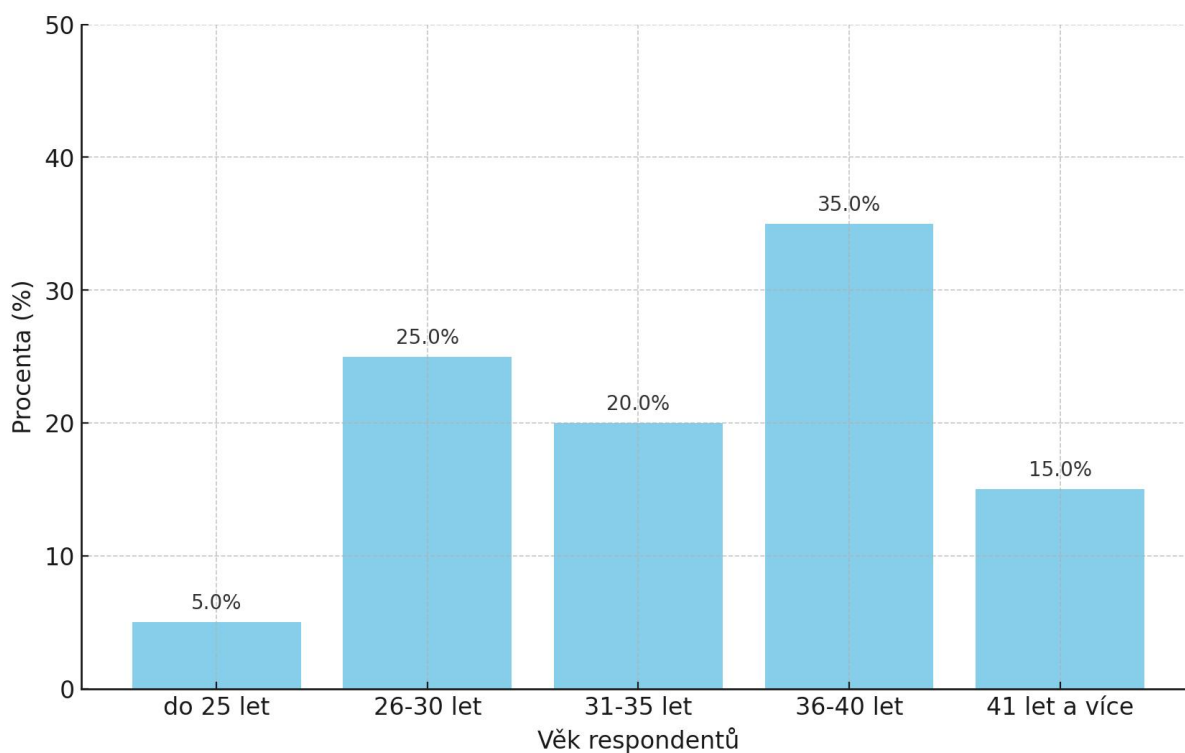
Otázky pro dotazníkové šetření i pro polostrukturované rozhovory byly pečlivě vybrány tak, aby odpovídaly konkrétním výzkumným otázkám. Kompletní dotazník je přiložen jako příloha č. 3, zatímco struktura polostrukturovaného rozhovoru je k dispozici v příloze č. 6.

5.4 Výzkumný vzorek, organizace výzkumného šetření

Při výběru výzkumného vzorku jsem uplatnila cílený výběr, který byl založen na teoretických znalostech a výsledcích předchozích výzkumů. Tento přístup je považován za metodologicky validní. Pro účely dotazníkového šetření jsem jako relevantní znak stanovila příbuzenský vztah k dítěti, které navštěvuje nebo navštěvovalo adaptační skupinu v Rodinném centru v Mladé Boleslavi. V rámci polostrukturovaných rozhovorů jsem jako klíčový znak definovala zaměstnání a pracovní pozici účastníků, konkrétně práce v adaptační skupině v Rodinném centru v Mladé Boleslavi jako pečující osoba. (Gavora, 2010).

Data byla shromážděna prostřednictvím dotazníkového šetření i polostrukturovaných rozhovorů, které proběhly současně od srpna do září 2023.

Graf č. 3 – Věk respondentů dotazníkového šetření

Zdroj: vlastní zpracování

Graf zobrazuje procentuální zastoupení respondentů podle věkových skupin, které jsem utvořila pro lepší vyhodnocení a zpracování dat. Celkem bylo rozdáno 25 dotazníků, návratnost činila 80 %. Nejvíce zastoupenou věkovou skupinou jsou respondenti ve věku 36-40 let, kteří tvoří 35 % z celkového počtu respondentů. Věková skupina do 25 let je zastoupena 1 respondentem (5 %), který je zároveň nejmladším účastníkem dotazníkového šetření. Následujících 25 % respondentů bylo ve věku 26-30 let. Čtyři účastníci výzkumu byli ve věku 31-35 let. Zbývá věková skupina 41 let a více zahrnuje 15 % respondentů, přičemž dva respondenti jsou ve věku 59 a 69 let. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 18 žen a pouze 2 muži. Respondenti byli v příbuzenském vztahu k dítěti, které navštěvuje nebo navštěvovalo adaptační skupinu, přičemž zastoupeny byly role matky, otce nebo babičky. Z výše zmíněných zjištění vyplývá, že výzkumný vzorek tvořilo 16 matek, 2 otcové a 2 babičky.

Tabulka č. 4 – Charakteristika respondentů polostrukturovaných rozhovorů

Respondent	Doba působnosti v adaptační skupině	Předchozí zaměstnání	Národnost
R1	13 měsíců	student	Česká
R2	17 měsíců	psycholožka	Ukrajinská
R3	9 měsíců	mateřská dovolená	Ukrajinská

Zdroj: vlastní zpracování

Výzkumný vzorek pro polostrukturované rozhovory tvořily mé kolegyně. Jednalo se o ženy pracující na pozici pečující osoby v adaptační skupině v Rodinném centru v Mladé Boleslavi. Celkem byly osloveny 3 kolegyně a všechny souhlasily se zapojením do výzkumného šetření. Jednalo se o bývalé nebo současné kolegyně v době provádění výzkumného šetření. Dvě respondentky jsou ukrajinské národnosti, které se do České republiky přestěhovaly z důvodu válečného konfliktu na Ukrajině. Všechny respondentky splňovaly podmínky vyžadující pozice pečující osoby v adaptační skupině (viz kapitola 4.1).

Rozhovory probíhaly v jedné z učeben, které poskytovalo Rodinné centrum v Mladé Boleslavi. Místo nám zajistilo soukromí a klidný prostor pro rozhovor. Po podpisu informovaného souhlasu jednotlivých respondentek byly pořízeny audionahrávky. Každý rozhovor trval přibližně 30 minut.

5.5 Způsob zpracování dat a výzkumného šetření

Díky níže popsaným postupům jsem mohla systematicky zpracovat a analyzovat data získaná jak z dotazníků, tak z rozhovorů, což přispělo k celkové validitě a spolehlivosti výzkumu.

Dotazníky

Pro sběr dat jsem použila dotazníky ve fyzické podobě. Po vyplnění dotazníků respondenty jsem data přenesla do Excelu, kde jsem s nimi dále pracovala a vytvořila velký datový soubor z těchto odpovědí. Součástí dotazníků byl také informovaný souhlas, který byl rovněž ve fyzické podobě.

Polostrukturované rozhovory

Pro vyhodnocení polostrukturovaných rozhovorů jsem si zvolila metodu otevřeného kódování. Podle Gavory (2006) je prvním krokem při zpracování kvalitativních dat uspořádání záznamů. Je důležité vytvořit si systém, který umožní snadnou orientaci v materiálech nasbíraných během výzkumu. Následně je třeba opakovaně číst tyto záznamy, protože jednorázové přečtení nestačí k plnému porozumění komplexnosti dat. Zejména audionahrávky je nutné přepsat doslovně, což je časově náročný a zdlouhavý proces, ale nezbytný pro důkladnou analýzu.

Miles a Huberman (1994 in Miovský, 2006) definují analýzu kvalitativních dat jako proces, který zahrnuje několik fází. Prvním krokem je kódování, při kterém se jednotlivým částem textu přiřazují klíčová slova nebo symboly, což usnadňuje práci s daty a umožňuje identifikaci významových celků. Miovský (2006) definuje kódování jako proces, při kterém se původní, neupravená data rozdělují na menší jednotky, s nimiž lze dále pracovat. V tomto procesu se těmto jednotkám identifikují nebo přiřazují specifické názvy.

Podle Švaříčka a Šed'ové (2007) je otevřené kódování prvním krokem v tomto procesu a slouží k detailnímu prozkoumání a kategorizaci dat bez předchozích teoretických předpokladů. Jednotka, kterou identifikujeme, dostane kód (buď jedno slovo nebo frázi). Každý kód musí být jedinečný a nemůže být zaměnitelný s jinými. Následným krokem je dimenzionalizace. Proces charakterizace kategorií, ve kterém výzkumník identifikuje a popisuje různé aspekty či dimenze jednotlivých kategorií. Charakterizace kategorií je zásadní pro vytváření závěrečné interpretace výsledků výzkumného šetření. (Hendl, 2016)

Při vyhodnocení polostrukturovaných rozhovorů jsem postupovala podle uvedeného postupu. Audionahrávky bylo nutné ručně přepsat do textové podoby. Po kódování jednotlivých rozhovorů jsem na základě jejich podobností a vnitřních souvislostí tyto kódy seskupila do širších kategorií (tzv. kategorizace). Následně jsem se zaměřila na dimenzionalizaci jednotlivých kategorií, která se zaměřovala na identifikaci vzorců a vztahů mezi kategoriemi a dimenzemi, a na interpretaci významu těchto zjištění v kontextu výzkumných otázek a teoretického rámce.

6 Interpretace výzkumného šetření

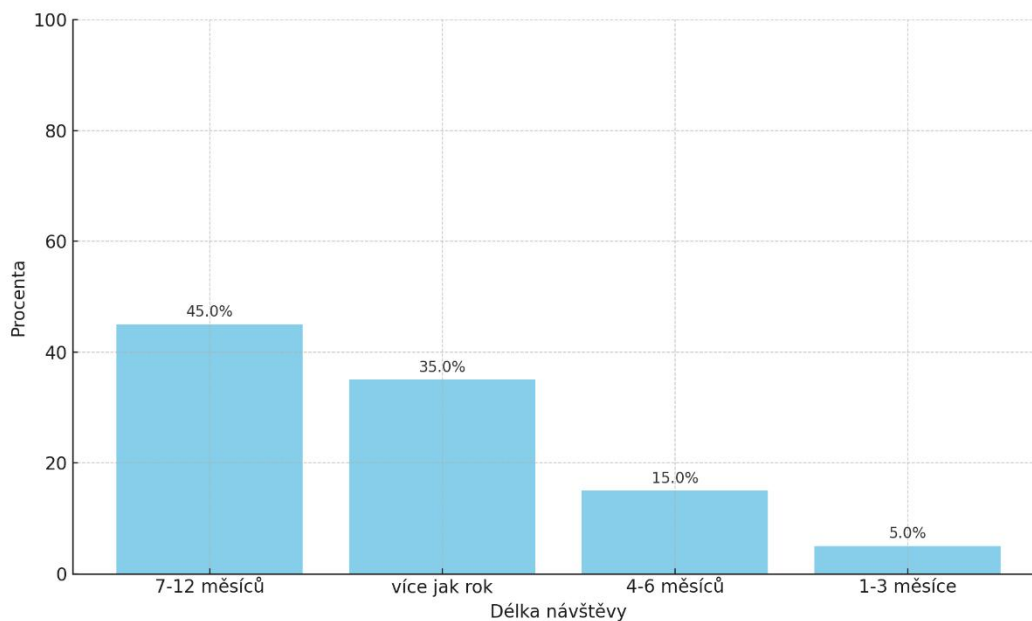
K vyhodnocení dotazníku používám grafy, které jsou vyjádřeny relativní četností v procentech.

6.1 Interpretace VVO č. 1: Jaký vliv měla adaptační skupina na celkový proces adaptace ukrajinských dětí podle rodičů?

Hlavním cílem adaptační skupiny pro děti cizince migrující z Ukrajiny bylo a je podpořit adaptaci a socializaci ukrajinských dětí v českém prostředí, rozvíjet jejich jazykové dovednosti v češtině, připravit je na nástup do českých škol a podporovat jejich duševní pohodu a zdraví (viz kapitola 4.1).

Pomocí otázek č. 22–27 v dotazníkovém šetření jsem se zaměřila na nalezení odpovědi na první vedlejší výzkumnou otázku. Odpovědi jsou založeny na hodnocení rodičů a jejich pozorování.

Graf č. 4 – Docházka dětí v adaptační skupině

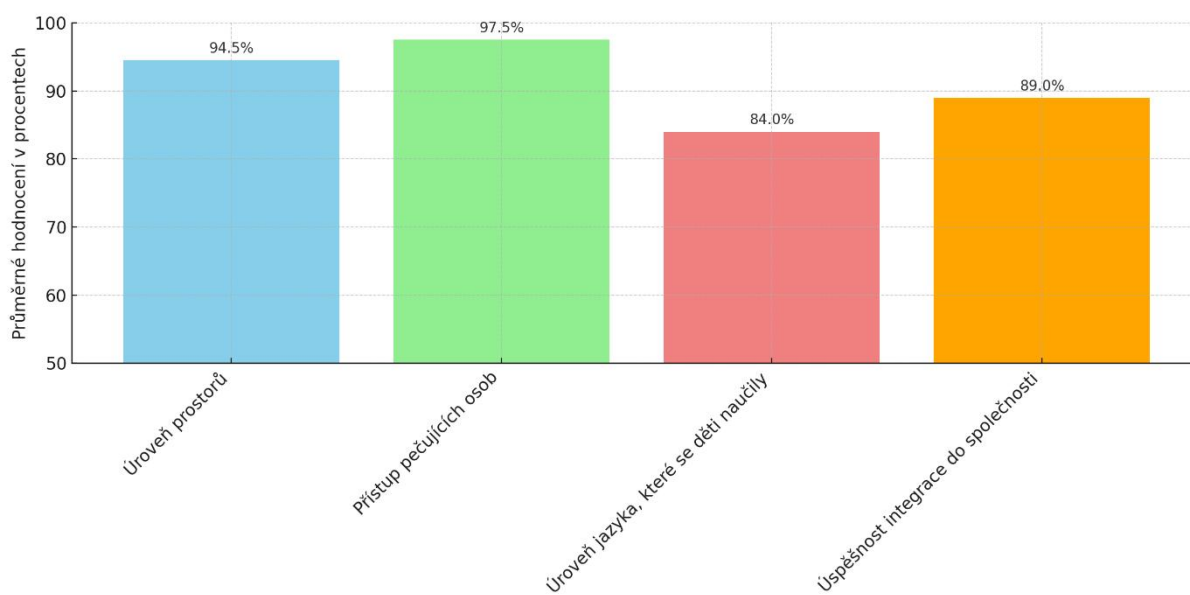
Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu č. 4 vyplývá, že až 80 % dětí navštěvovalo adaptační skupinu minimálně po dobu 7 měsíců, přičemž 35 % dětí docházelo do adaptační skupiny déle než jeden rok. Dalších 15 % dětí chodilo do adaptační skupiny po dobu 4-6 měsíců a 5 % dětí ji navštěvovalo necelý čtvrt rok. Z dotazníkového šetření plyne, že 85 % dětí navštěvovalo adaptační skupinu každý den (tj. 5x týdně), 10 % dětí docházelo 4x týdně a zbývajících 5 % dětí navštěvovalo adaptační skupinu pouze 3x týdně. Vysoký podíl dětí s pravidelnou docházkou vychází také z faktu, že pro účast v adaptační skupině byla stanovena povinná docházka alespoň 60 %. Tato podmínka byla součástí výzvy od Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), která měla za cíl zajistit pravidelnou a konzistentní účast dětí v adaptačních skupinách pro efektivnější integraci a adaptaci (viz kapitola 4.1).

Tato zjištění poskytují komplexní pohled na délku účasti dětí v adaptačních skupinách a jsou relevantní pro podrobnější hodnocení jejich vlivu na proces adaptace. Pokud se zaměříme na adaptační proces v rámci adaptační skupiny, kterou ukrajinské děti navštěvovaly, lze předpokládat, že u všech dětí je adaptační proces úspěšně ukončen. Väterová (2022) se ve svém článku opírá o adaptační plán vycházející z Berlínského modelu, který uvádí období adaptace přibližně 3 týdny (viz kapitola 1.2).

Odborné názory a výzkumy v této oblasti se liší a uvádějí dobu adaptace od několika týdnů až po několik měsíců. Délku adaptačního procesu ovlivňuje mnoho faktorů, ať už ze strany poskytovatele služby, ze strany rodičů, tak i ze strany dítěte (viz kapitola 1.3). Nelze tak s přesností říct, kdy a za jak dlouho k úspěšné adaptaci došlo. Více se touto problematikou zabývám ve druhém dílčím cíli, kde se věnuji faktorům ovlivňujícím adaptační proces.

Graf č. 5 – Úroveň spokojenosti s adaptační skupinou z pohledu rodičů

Zdroj: vlastní zpracování

Na základě výsledků dotazníkového šetření, které jsou znázorněny v grafu č. 5, lze konstatovat, že rodiče hodnotí různé aspekty adaptačních skupin velmi pozitivně. Nejvyšší průměrné hodnocení získal přístup pečujících osob, který dosáhl 97,5 %. Toto vysoké hodnocení odráží spokojenost rodičů s kvalitou a profesionalitou personálu, který se stará o jejich děti. Vyplývá to i z analýzy dat polostrukturovaných rozhovorů, které potvrzují vysokou míru profesionality jednotlivých respondentek (tj. pečujících osob). Dvě ze tří respondentek měly zkušenosti s prací s dětmi ještě před nástupem do adaptační skupiny, z toho jedna respondentka vystudovala psychologii a druhá z dotázaných je studentkou předškolní pedagogiky.

Prostory, ve kterých adaptační skupiny probíhají, byly rodiči hodnoceny průměrně na 94,5 %. Rodiče považují prostředí těchto skupin za vyhovující a dobře vybavené pro potřeby jejich dětí.

Úroveň jazyka, které se děti naučily, dosáhla průměrného hodnocení 84 %. I když je toto hodnocení nižší než hodnocení ostatních aspektů, stále ukazuje na výrazný pokrok dětí v osvojení českého jazyka během jejich účasti v adaptačních skupinách.

Úspěšnost integrace dětí do společnosti byla hodnocena průměrně 89 %. Toto hodnocení naznačuje, že rodiče vnímají adaptační skupiny jako efektivní nástroj pro usnadnění sociální integrace jejich dětí do české společnosti.

Při otázce, zda a co by rodiče změnili v rámci náplně adaptační skupiny, se u 30 % dotázaných shodovaly odpovědi na potřebu *prodloužení denního času trvání těchto skupin*. V rámci iniciativy "Adaptační skupiny pro děti migrantů z Ukrajiny" byl financován soubor 20 hodin týdně (viz kapitola 4.1). Tento omezený časový rozsah ovlivňoval pracovní uplatnění rodičů, protože většina z nich je v České republice pouze sama s dítětem a nemá možnost zajistit péči o dítě po skončení adaptační skupiny, která trvá pouze 4 hodiny denně. V reakci na tuto situaci byla na žádost některých rodičů vytvořena odpolední část programu, kterou však již nebylo možné financovat z výzvy od MŠMT, a rodiny si ji musely hradit samy (viz kapitola 4.2).

V rámci jednotlivých adaptačních fází by se dalo říct, že *v důsledku omezené časové dotace mohou děti dojít pouze do stabilizační fáze*. Jedná se o čtvrtou fázi zaměřenou pouze na dopolední program zakončený obědem. Doporučuje se to u dětí, které ještě nejsou připravené na spánek a odpolední program ve školce. Navzdory tomu, je možné se do závěrečné (tj. šesté) fáze dostat i v rámci stabilizační fáze. Väterová (2022) uvádí, že adaptace je ukončena v momentě, když se dítě cítí v MŠ bezpečně. V praxi to znamená, že dítě aktivně navazuje kontakt s ostatními dětmi a zapojuje se do her a dalších aktivit (viz kapitola 1.2).

Celkově výsledky ukazují, že adaptační skupiny významně přispívají k adaptaci a integraci ukrajinských dětí v českém prostředí. Vysoká úroveň spokojenosti rodičů se všemi hodnocenými aspekty potvrzuje efektivitu těchto skupin v podpoře jazykového rozvoje, poskytování kvalitního prostředí a úspěšné integrace do nové společnosti.

6.2 Interpretace VVO č. 2: Jaké faktory ovlivňují adaptační proces ukrajinských dětí v České republice?

Nesmíme zapomínat, z jakého prostředí ukrajinské rodiny přicházejí do České republiky. Válečný konflikt je nutí opouštět svou rodnou zemi a hledat bezpečí pro sebe a své děti. Kvůli branné povinnosti nesmí muži opustit Ukrajinu, což znamená, že rodiny jsou často rozdělené a ženy a děti odcházejí samy. Válka tak přináší nejen odloučení od blízkých, ale také osobní ztráty nejbližších členů rodiny. Tyto těžké okolnosti mají hluboký vliv na jejich emocionální a psychický stav, což ovlivňuje jejich schopnost se adaptovat v novém prostředí.

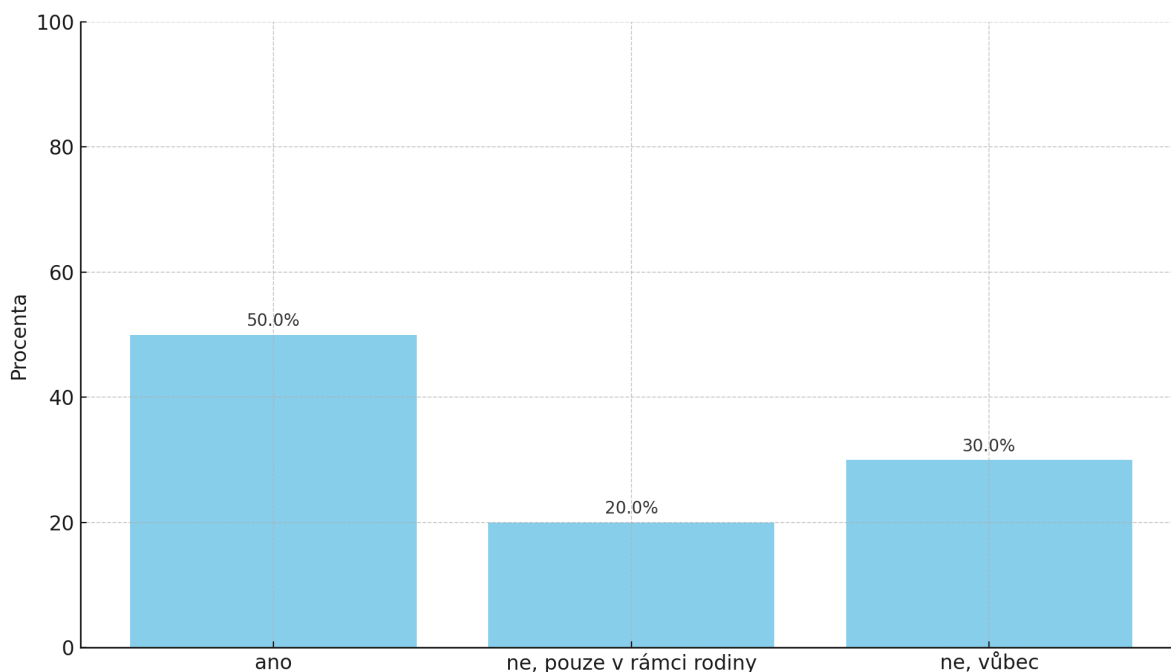
Z dotazníkového šetření vyplývá, že až **50 % rodin bydlí na ubytovně**, 30 % v nájemném bydlení, 15 % u jiného rodinného příslušníka a zbylých 5 % u cizí rodiny. Především u rodin žijících na ubytovnách měly největší vliv z **95 % finanční prostředky rodin** a v 5 % jejich původ.

Finanční zdroje získávaly různými způsoby, až **45 % rodin bylo závislých na sociálních dávkách a příspěvcích**, z toho 15 % získávalo finance od rodiny z Ukrajiny. 40 % respondentů bylo zaměstnáno na hlavní pracovní poměr, 30 % dotázaných využilo možnosti brigády a zároveň 85 % z nich pobíralo sociální dávky. Zbylých 15 % respondentů bylo zaměstnáno na částečný úvazek a k tomu 67 % docházelo ještě na brigádu. Finanční nebo materiální pomoc ve formě **humanitárních dávek využilo 90 % respondentů**. Mezi další formy pomoci se řadily dary od lidí, možnost kurzů českého jazyka a pomoc při hledání práce. **33 % dotázaných přijmulo dary od lidí**, které se často skládaly z materiálních věcí jako je oblečení pro děti atd. Rodiny přicházely do České republiky často jen s minimem věcí a samy nevěděly, jak dlouho zde zůstanou nebo kdy se budou moci vrátit na Ukrajinu. **Kurzy českého jazyka absolvovalo 61 % respondentů**, zatímco 22 % využilo pomoc při hledání práce.

Až **65 % respondentů uvedlo, že měli problém s hledáním práce**. Nejčastější překážkami byly časová náročnost, která se týkala 85 % respondentů, a jazyková bariéra, s níž se potýkalo 69 % z nich. Diskriminaci kvůli jejich původu zažilo 15 % dotázaných a stejný podíl, tedy 15 %, uvedl, že postrádali potřebné znalosti k výkonu poptávané práce.

Data získaná z dotazníkového šetření se shodují s faktory, které Záleská (2020) identifikovala jako psychické faktory ovlivňující školní adaptaci. Lze předpokládat, že tyto faktory ovlivňují i děti mladšího věku při nástupu do vzdělávacího systému, a proto je možné Záleské zjištění a poznatky aplikovat i na děti v preprimárním vzdělávání, v tomto případě v adaptačních skupinách. (viz kapitola 1.4). Podle dostupných studií mají **vliv na psychický stav dětí-cizinců právě faktory jako je opuštění domova, změna rodinné struktury či ztráta blízkých osob a přátel**. Tyto zkušenosti mohou způsobit, že se děti-cizinci potýkají se stresem a tlakem spojeným s adaptací na nové prostředí. Záleská doplňuje, že tento proces zahrnuje nejen přizpůsobení se novým sociálním rolím a vztahům v rodině, ale také zvládnutí rozdílů mezi školním a rodinným prostředím. Děti se tak často ocitají ve složité situaci, kdy musí vyrovnávat **život ve dvou odlišných světech** – původní kultuře reprezentované rodinou a kulturou nové země zastoupené školou. Tato dvojakost může pro děti představovat značnou výzvu a přispívat k jejich celkovému stresu a obtížím při adaptaci.

Graf č. 6 – Zkušenost dětí s větším dětským kolektivem před nástupem do adaptační skupiny

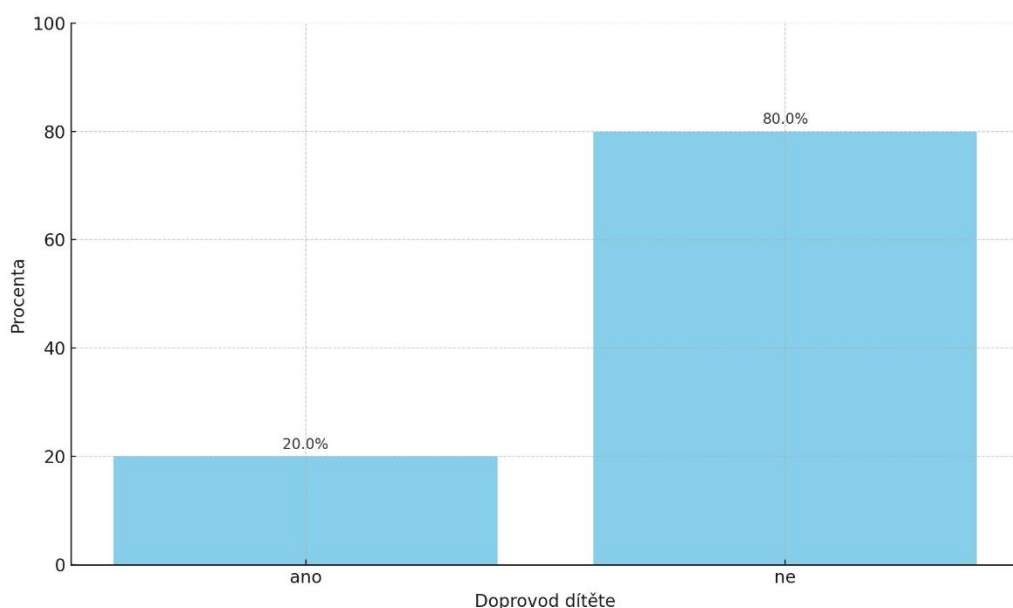

Zdroj: vlastní zpracování

Přibližně polovina dětí přichází do adaptačních skupin s určitými zkušenostmi s kolektivním prostředím (např. jesle, mateřská škola, kroužek), zatímco druhá polovina tyto zkušenosti postrádá. Tato skutečnost může mít vliv na celkový proces adaptace dětí, kdy **děti s předchozími zkušenostmi mohou mít snazší přechod a lépe se zapojit do kolektivních aktivit**. Naopak děti bez těchto zkušeností mohou potřebovat více podpory a času k adaptaci. Toto tvrzení je podloženo daty z dotazníkového šetření, která ukazují, že děti s předchozí zkušeností s dětským kolektivem měly hladší průběh prvních dnů v adaptační skupině. Průběh adaptace se také odvíjel od věku dítěte, přičemž 70 % **dětí ve věku 5 let a více snášely první dny v adaptační skupině lépe** než mladší děti.

Gibson (McCarthy, 1998) identifikoval věk dítěte v době příjezdu a délku pobytu v zemi jako faktory ovlivňující adaptační proces. Ačkoliv se v rámci dotazníkového šetření nezaměřuji na věk dítěte při příjezdu do České republiky, ale na věk dítěte v době šetření, domnívám se, že věk dítěte lze i tak považovat za jeden z faktorů ovlivňujících adaptaci. Ze získaných dat nemám možnost prokázat, zda délka pobytu v zemi ovlivňuje celkový proces adaptace, protože 70 % respondentů žije v České republice déle než rok a zbývajících 30 % zde pobývá 7-12 měsíců. V rámci identifikace faktorů jsem mohla zkoumat pouze dobu, po kterou děti docházely do adaptační skupiny (viz graf č. 4).

Graf č. 7 – Postupná adaptace dětí

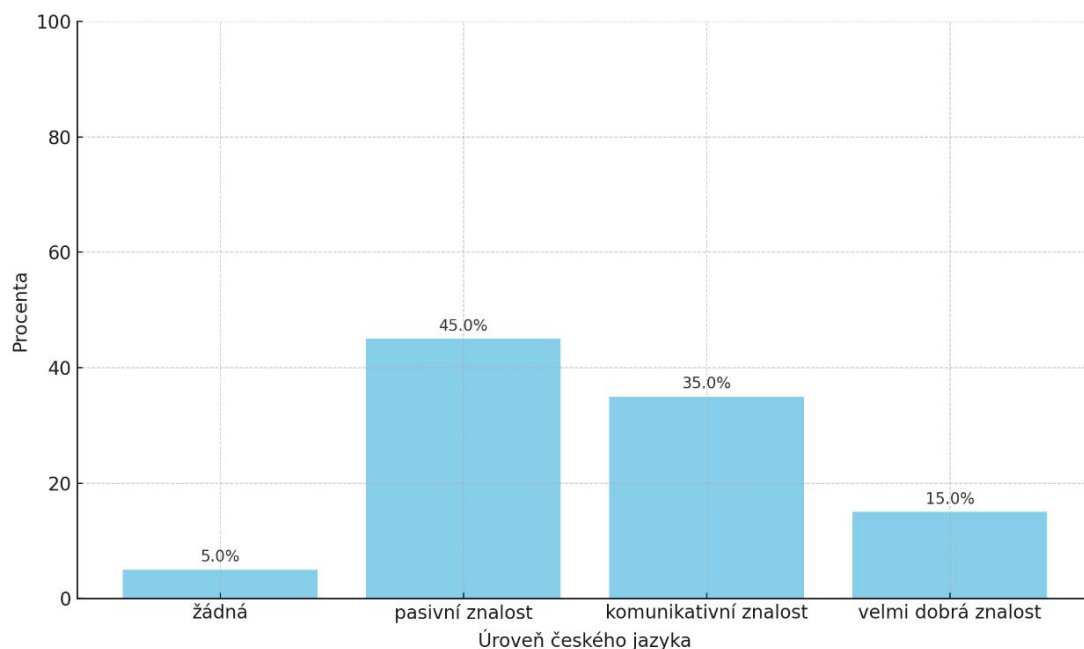
Zdroj: vlastní zpracování

V České republice se postupná adaptace běžně nepoužívá. Podle Bowlbyho (2010) vychází modely adaptace z teorie attachmentu a stojí na principu teorie citové vazby mezi matkou a dítětem. V rámci těchto modelů bývají rodiče aktivně zapojeni do prvních dnů nebo týdnů adaptace svého dítěte na nové prostředí, čímž poskytnou podporu dítěti a pomáhají vytvářet důležitou citovou vazbu s pedagogy (viz kapitola 1.2).

Z grafu č. 7 vyplývá, že pouhých 20 % rodičů trávilo první dny s dítětem v adaptační skupině. Ti respondenti, kteří uvedli, že s dětmi netrávili první dny v adaptační skupině, lze rozdělit do dvou skupin. Podle 65 % dotázaných to nebylo potřeba, protože jejich dítě zvládalo adaptační skupinu samo a bez problémů. Zbývajících 35 % respondentů by s dětmi rádo strávilo první dny ve skupině, ale nemohli. Mezi důvody patřily pracovní povinnosti nebo péče o mladšího sourozence. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že 70 % dětí přijalo první dny v adaptační skupině pozitivně, bez problémů, a cítily se tam dobře. U 15 % dětí se po příchodu do skupiny objevoval pláč, který však přestal poté, co rodiče odešli a děti se zapojily do kolektivu. Dalších 15 % dětí projevovalo spíše nezájem, stranilo se ostatních a bylo pasivní, nechtělo se zapojovat do aktivit. Na základě výše uvedených zjištění lze usuzovat, že většině dětí nevadilo, že s nimi první dny nestrávili rodiče, a nemělo to tak vliv na celkový proces adaptace. U zbylé třetiny dětí se můžeme domnívat, že by postupná adaptace mohla mít pozitivní dopad na adaptační proces a přispět k hladšímu průběhu v samotných začátcích. Jednalo se především o mladší děti ve věku 3 až 4 roky a o děti, které

neměly zkušenosti s jiným větším dětským kolektivem. Baránková (2023) se domnívá, že pro děti s OMJ může být postupná adaptace na mateřskou školu za přítomnosti rodičů velmi užitečná, neboť jim pomáhá lépe zvládat novou a náročnou situaci.

Graf č. 8 – Úroveň znalosti českého jazyka u respondentů

Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu č. 8 vyplývá, že většina rodičů má alespoň základní nebo pasivní znalost češtiny. 45 % rodičů uvádí pasivní znalost českého jazyka. Dotazovaní rozumí češtině, ale aktivně jí nepoužívají. Respondentů se znalostí českého jazyka na komunikativní úrovni je 35 %, přičemž jsou schopni se dorozumět a vést základní konverzace. Necelá třetina rodičů je schopna komunikovat plynně.

Z dotazníkového šetření vyplývá, že 60 % rodičů komunikuje se svými dětmi ukrajinsky, 25 % rodičů používá ruštinu a pouhých 15 % rodičů hovoří s dětmi jak ukrajinsky, tak česky. Zjištěná data naznačují, že většina rodičů preferuje ukrajinštinu jako hlavní komunikační jazyk se svými dětmi, ačkoliv 75 % rodičů navštěvovalo nebo navštěvuje kurzy českého jazyka. Tento jazykový přístup může být jedním z faktorů, který zpomaluje výuku českého jazyka u jejich dětí. V adaptačních skupinách je výuka českého jazyka omezena na 4 hodiny denně, což může být nedostačující pro efektivní osvojení nového jazyka. Omezený časový rámec může být pro děti také demotivující, protože pokud se doma na ně mluví rodným jazykem, nemají další podněty a motivaci učit se více česky.

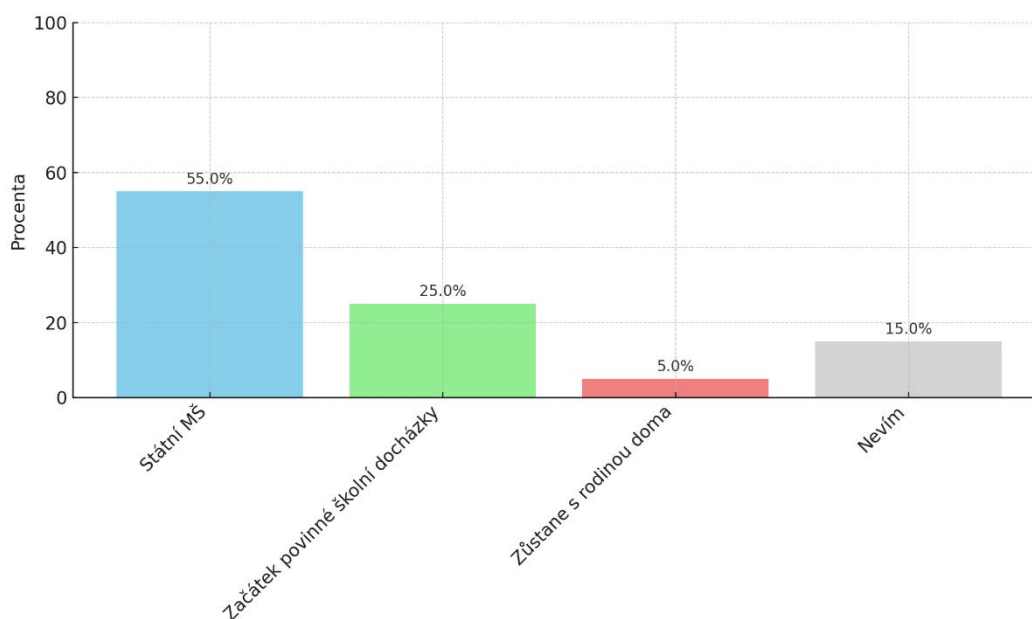
Nedostatek kontaktu s českým jazykem mimo adaptační skupinu může vést k pomalejšímu pokroku v učení a osvojení českého jazyka.

Z dotazníkového šetření také vyplývá, že 85 % dětí nenavštěvuje žádné volnočasové aktivity mimo adaptační skupinu. Pouze 15 % dětí dochází na kroužky jako jsou tancování, fotbal nebo angličtina. Nedostatek zapojení do dalších aktivit, kde by mohly být vystaveny češtině, dále omezuje jejich příležitosti k procvičování a rozvoji jazykových dovedností.

6.3 Interpretace VVO č. 3: Jaké jsou další aktivity a plány rodin po ukončení adaptační skupiny?

Na základě shromážděných dat z dotazníků lze identifikovat několik klíčových plánů a aktivit, které rodiče plánují pro své děti po ukončení adaptační skupiny.

Graf č. 9 - Kam budou děti chodit po ukončení adaptační skupiny

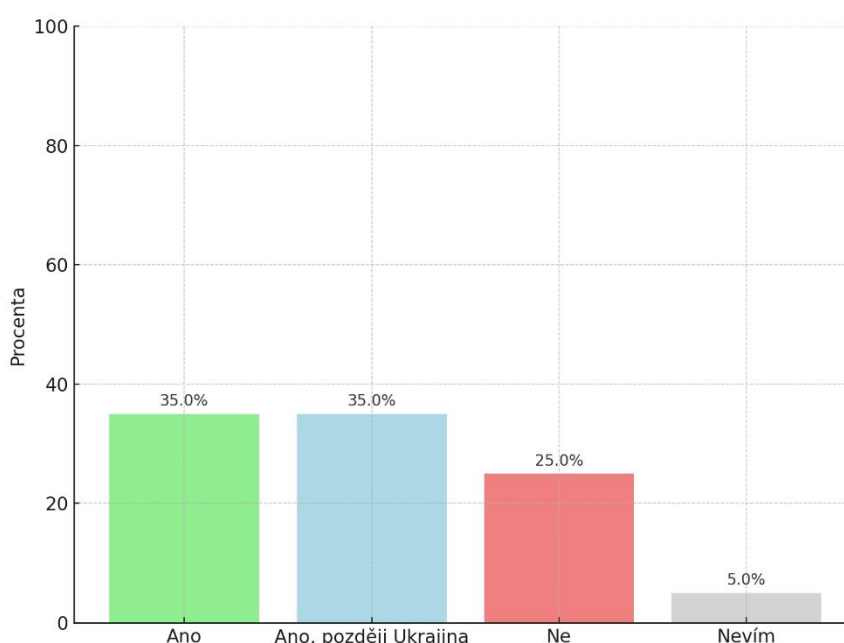
Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu je zřejmé, že 55 % všech dotázaných plánuje umístit své děti do státní mateřské školy.

Vzhledem k tomu, že adaptační skupiny byly určeny pro děti ve věku od 3 do 6 let, tak dalším přirozeným krokem u části dětí je povinná školní docházka. Až 25 % dětí v září 2023 nastoupilo do první třídy základní školy.

Pro spousty rodin je tato otázka budoucnosti dětí po ukončení adaptační skupiny velkou neznámou. Na tuto skutečnost má vliv mnoho faktorů. Jedním z nich může být například nejistá finanční situace rodin. Další věcí, co hraje roli, může být to, že není jistota volného místa pro umístění dítěte ve státních mateřských školách – tato problematika se týká nejen ukrajinských obyvatel, nýbrž velké části samotných Čechů. Tato nejistota je znázorněna na grafu č. 9, kde se to týká 20 % dotázaných. Což mimo jiné potvrzují i získaná data z dotazníkového šetření, jelikož necelých 50 % respondentů uvedlo, že důvodem pro umístění dítěte do adaptační skupiny v Mladé Boleslavi, byly kapacitní důvody.

Graf č. 10 – Preference respondentů pro pobyt v ČR po ukončení adaptační skupiny

Zdroj: vlastní zpracování

35 % respondentů uvedlo, že plánují zůstat v České republice, ale s možností návratu do Ukrajiny v budoucnu. To může souviset s nejistotou ohledně situace na Ukrajině nebo s plány na dlouhodobý pobyt v ČR. Z toho 86 % plánuje zůstat v Mladé Boleslavi. Důvody zahrnují pracovní příležitosti, bezpečí, bydlení a pozitivní zkušenosti s místní komunitou. Zbytek není rozhodnuto ohledně zůstání v Mladé Boleslavi, což může naznačovat nejistotu ohledně budoucnosti nebo čekání na další okolnosti. Jedním z mnoha důvodů jsou děti, což ukazuje na důležitost vzdělávání a stability pro jejich potomky, které Česká republika nabízí. Další motivací jsou pracovní příležitosti, které jim zajišťují finanční zabezpečení. Konkrétně mladoboleslavská automobilka Škoda nabízí několik pracovních uplatnění. Mezi další argumenty pro setrvání jsou pozitivní

vztahy a integrace do místní komunity. V neposlední řadě byl zmíněn i argument pro setrvání v Mladé Boleslavi úroveň bezpečnosti a dostupnosti bydlení

Nicméně je zřejmý fakt, že téměř dvě třetiny dotázaných se v budoucnu, ať už dříve či později, chce vrátit zpět do rodné země. Okamžitý návrat na Ukrajinu preferuje čtvrtina všech dotázaných rodin, což může být ovlivněno aktuální situací v jejich domovské zemi nebo osobními důvody.

6.4 Interpretace VVO č. 4: Jak pečující osoby vnímají adaptační proces ukrajinských dětí v České republice?

Při analýze a následné interpretaci výzkumného šetření jsem se rozhodla rozdělit výsledné odpovědi do několika tematických oblastí, které vycházejí jak ze samotné struktury polostrukturovaných rozhovorů, tak ze zkoumaných odpovědí respondentů po analýze textového záznamu pomocí metody otevřeného kódování. Jednotlivé oblasti jsem rozdělila podle jejich zaměření následovně:

- Adaptace
- Jazyková integrace
- Sociální a kulturní aspekty
- Obavy a výzvy
- Podpora a vděčnost

Adaptace

Respondenti se shodují, že je adaptační proces pro děti náročný a individuální. (R1) a (R3) pozorovali počáteční izolaci a emotivní reakce. (R1): "*Integrace probíhala pomalu, ukrajinské děti nekomunikovaly s českými dětmi a téměř nejedly české jídlo. Bylo potřeba vytvořit individuální menu. Bylo pozorováno velmi emotivní, někdy agresivní chování.*" (R3) to doplňuje slovy: "*Adaptační proces byl zpočátku náročný... postupem času se děti začaly otevírat a lépe spolupracovat s českými dětmi.*" Podle respondentů mělo na délku adaptačního procesu vliv to, že adaptační skupina byla vyhrazena pouze pro ukrajinské děti, což vedlo k omezené interakci s českými dětmi. (R2): "*Podle mě hrálo velkou roli, že děti byly všechny ukrajinské a mezi sebou mluvily svým rodným jazykem.*" Pozitivní změny v

interakci s českými dětmi a zlepšení v adaptaci jsou zaznamenány ve všech případech, ačkoliv rozsah a rychlost těchto změn se liší.

Jazyková integrace

Všichni respondenti se shodují na tom, že jazyková integrace je zásadní výzvou, která je řešena prostřednictvím různých metod, jako jsou hry, obrázkové kartičky a písničky. (R1) uvedl, že výuka českého jazyka probíhala interaktivními metodami: *"Výuka českého jazyka probíhala formou interaktivní hry, s využitím obrázků, vizualizace pohybů s popisem v češtině, nastudováním písniček a básniček."* (R2) zdůraznil používání obrázkových kartiček a her, přičemž si všiml počátečních obtíží s porozuměním. (R3) potvrdil výrazný pokrok dětí v používání češtiny, přičemž rovněž zmínil efektivitu každodenní komunikace: *"U dětí je patrný značný pokrok ve znalosti českého jazyka... používáme různé metody, jako jsou obrázkové kartičky, hry, zpívání českých písniček."*

Sociální a kulturní aspekty

Děti a jejich rodiny čelí výzvám spojeným s jazykovými bariérami a kulturními rozdíly. (R1) a (R3) zdůrazňují, že rodiny se snaží udržovat své kulturní tradice, zatímco se postupně adaptují na nové prostředí. (R1): *"Ukrajinci si vytvářeli vlastní skupiny a komunikace probíhala spíše v jejich sociálních skupinách."* (R3) doplňuje: *"Rodiny se snaží udržovat své kulturní tradice, zatímco se postupně adaptují na české prostředí."* (R2) poukazuje na jazykovou bariéru a možné předsudky ze strany místní populace: *"Jazyková bariéra, možné předsudky ze strany ostatních lidí trvale žijících v daném státě, neznalost kultury."* Rozdíly v kulturním přizpůsobení jsou patrné, přičemž některé rodiny se aktivně snaží integrovat, zatímco jiné mají obtíže s přijetím nových sociálních norem.

Obavy a výzvy

Obavy rodičů se nejčastěji týkají integrace jejich dětí do českého prostředí a jejich přijetí mezi českými vrstevníky. (R2) uvádí, že rodiče se obávají, že jejich děti nebudou přijaty českou společností: *"Rodiče mívají obavy, aby jejich děti byly dobře přijaty českými dětmi a nebylo jim nějak ublíženo."* (R1) doplňuje, že rodiče často vyjadřují obavy o ekonomickou situaci a budoucnost svých rodin zejména s ohledem na situaci na Ukrajině: *„Největší strach je z toho, že Češi nepřijmou Ukrajince do svého prostředí. Že jejich hodnota na trhu práce bude podhodnocena.“*

Podpora a vděčnost

Respondenti vyjadřují vděčnost za podporu, kterou jim poskytuje česká společnost, včetně nabízených kurzů češtiny. (R1): „*Děkujeme České republice za pomoc a podporu ukrajinskému lidu v pro nás těžké době. Děkujeme za všechny možné způsoby pomoci, která se stala dobrou oporou všem lidem, zvláště dětem.*“ Některé rodiny využívají dostupné programy, zatímco jiné nemají o tyto služby zájem nebo jim chybí informace o jejich existenci. (R3) poznamenává, že kurzy češtiny pro dospělé byly nabídnuty, ale zájem byl nízký: *"Rodinné centrum nabízelo kurzy českého jazyka pro dospělé, ale o tyto kurzy bohužel nemělo mnoho rodin zájem."*

7 Závěr výzkumného šetření a diskuze

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo *zhodnotit úspěšnost adaptačního procesu ukrajinských dětí v České republice z pohledu jejich rodičů* a zároveň tak nalézt odpověď na hlavní výzkumnou otázku.

Pomocí výzkumného šetření jsem hledala odpověď na čtyři vedlejší výzkumné otázky, které posloužily k hlubšímu porozumění problematice. K dosažení cílů svého výzkumného šetření jsem uplatnila kombinovanou výzkumnou strategii za účelem metodologické triangulace. Jako výzkumné techniky jsem zvolila dotazník vlastní konstrukce a polostrukturovaný typ rozhovoru. Výzkumné šetření probíhalo v rámci vybrané adaptační skupiny v Rodinném centru v Mladé Boleslavi. Při výběru výzkumného vzorku jsem použila cílený výběr, který byl založen na teoretických znalostech. Relevantním znakem pro dotazníkové šetření byl příbuzenský vztah k dítěti, které navštěvuje nebo navštěvovalo adaptační skupinu. Výzkumný vzorek pro polostrukturované rozhovory tvořily 3 mé bývalé kolegyně, pečující osoby pracující v adaptační skupině. Dotazníkového šetření se účastnilo 18 rodičů (16 matek a 2 otcové) a 2 babičky. Výzkumné šetření probíhalo v rámci souběžného výzkumu v období srpen–září 2023.

Výzkumné šetření v rámci této diplomové práce přineslo několik důležitých zjištění týkajících se procesu adaptace ukrajinských dětí v České republice. Adaptační skupiny hrají klíčovou roli v tomto procesu, a to jak z pohledu rozvoje jazykových dovedností, tak i v sociální integraci dětí. Rodiče vyjadřovali vysokou míru spokojenosti s profesionalitou pečujících osob a celkovým prostředím, které bylo v adaptačních skupinách vytvořeno. Jejich pozitivní hodnocení potvrzuje efektivitu těchto skupin jako prostředku k usnadnění přechodu dětí do nového kulturního a jazykového prostředí.

Ukrajinské rodiny, které přicházejí do České republiky v důsledku válečného konfliktu, čelí řadě výzev, jež ovlivňují jejich adaptaci. Podle získaných dat **bydlí 50 % rodin na ubytovnách**, 30 % v nájemném bydlení, 15 % u jiných rodinných příslušníků a 5 % u cizích rodin. Většina rodin je **finančně závislá na sociálních dávkách a příspěvcích**, přičemž 15 % z nich dostává podporu od rodiny z Ukrajiny. Pouze **40 % respondentů je zaměstnáno na hlavní pracovní poměr**. Až **65 % respondentů uvedlo problémy s hledáním práce**, přičemž 85 % z těchto případů se týkalo časové náročnosti a 69 % jazykových bariér.

Z dotazníkového šetření vyplývá, že **adaptační skupiny výrazně přispívají k adaptaci a integraci ukrajinských dětí v českém prostředí**, což potvrzuje vysoká míra spokojenosti rodičů s celkovým chodem adaptační skupiny. 97,5 % rodičů je nadměru spokojeno s profesionalitou pečujících osob, které vytvořily přátelské a milující prostředí pro jejich děti. Vysoká úroveň profesionality se také projevovala při osvojování českého jazyka a při usnadnění sociální integrace ukrajinských dětí. Podle Sotákové a Presslerové (2019) se jedná o hlavní faktor na straně poskytovatele služeb (tj. vysoká míra profesionality pečujících osob), který pozitivně ovlivňuje adaptační proces. Z vlastní zkušenosti jako pečující osoba v adaptační skupině vím, jak důležitá je citlivá podpora a trpělivost při práci s dětmi, které procházejí náročným obdobím adaptace.

Práce v adaptační skupině vyžaduje individuální přístup k dětem a úzkou spolupráci s rodiči. Bylo zřejmé, že děti, které měly předchozí zkušenosti s kolektivním prostředím, se snáze začleňovaly a rychleji přijímaly nové podněty. Naopak děti bez těchto zkušeností potřebovaly více času a podpory, aby se adaptovaly. V rámci dotazníkového šetření jsem se zabývala postupnou adaptací, zda a jestli byla aplikována u ukrajinských dětí. Baránková (2023) doporučuje postupnou adaptaci obzvláště u dětí s odlišným mateřským jazykem. Ze získaných dat vyplývá, že pouze 20 % rodičů trávilo první dny se svým dítětem v adaptační skupině. Naštěstí bez větších problémů **přijalo první dny v adaptační skupině 70 % dětí**. Pouze 15 % dětí projevovalo počáteční pláč, který však ustal po odchodu rodičů, jednalo se však o děti, které neměly před nástupem do adaptační skupiny zkušenosti s větším kolektivem dětí. Ačkoliv se jednalo o ukrajinské děti, nebyla u nich využita postupná adaptace na adaptační skupinu a ani to nebylo potřeba. Navzdory pozitivnímu vnímání adaptačních skupin rodiče pocítují **potřebu delšího časového pokrytí**. Omezený časový rámec těchto skupin (tj. 20 hodin týdně) představuje výzvu především pro rodiče, kteří mají problémy se zajištěním další péče pro své děti.

Z dotazníkového šetření také vyplynulo, že **85 % dětí nenavštěvuje žádné volnočasové aktivity mimo adaptační skupinu**. Omezený, skoro nulový kontakt s českým jazykem a širším společenským prostředím může podle mého celkový proces adaptace negativně ovlivňovat či minimálně zpomalovat.

Zároveň, **pouze 15 % rodičů komunikuje se svými dětmi v češtině**, což může zpomalovat proces učení se nového jazyka. Je třeba také zdůraznit, že adaptační proces není pouze otázkou jazykové výuky. Záleská (2020) se zabývá psychickými a sociálními faktory, jako jsou **opuštění domova, změna rodinné struktury a ztráta blízkých osob a přátel**, které

mohou mít výrazný vliv na adaptaci dětí. Tyto faktory mohou způsobit stres, který se odráží v chování dětí a jejich schopnosti se přizpůsobit novému prostředí.

Zajímavým zjištěním bylo, že téměř *dvě třetiny dotázaných se v budoucnu chce vrátit zpět na Ukrajinu*. V České republice, konkrétně v Mladé Boleslavi, chce zůstat 68 % respondentů. Mezi hlavní důvody se řadí pracovní příležitosti, bezpečí, dostupné bydlení, pozitivní vztahy a úspěšná integrace do místní komunity. Ačkoliv se jedná o malý výzkumný vzorek, myslím si, že vyvrací mnohé stereotypní názory a přesvědčení, že všichni Ukrajinci chtějí zůstat v České republice nastálo. Z praxe vím, že většina Ukrajinců, kteří k nám přišli z důvodu války, se chce co nejdříve vrátit zpět, pokud jim to situace dovolí. Na Ukrajině mají často rozestavěné nebo nově postavené rodinné domy, na které šetřili několik let. Hlavním důvodem je však návrat za zbylými rodinnými příslušníky, se kterými se neviděli již několik měsíců a v některých případech i let. Bývalá kolegyně v práci mi vysvětlovala, že obzvláště starší generace nechťejí opouštět své rodné domovy a známým faktem je, že ukrajinští muži i kdyby chtěli, tak kvůli branné povinnosti Ukrajinu opustit nemohou.

Analýza polostrukturovaných rozhovorů potvrzuje, že proces integrace ukrajinských dětí a jejich rodin do českého prostředí je komplexní a vícevrstvý. Pro výuku českého jazyka se prokázaly interaktivní a hravé metody jako nejučinnější. V adaptační skupině jsme se inspirovaly systémem výuky angličtiny od britské lingvistky Helen Doron. Hlavním principem je výuka cizího jazyka přirozenou cestou, jakou se děti učí svůj mateřský jazyk. Kurzy Helen Doron English byly nabízeny samotným Rodinným centrem v Mladé Boleslavi a některé ukrajinské děti je též navštěvovaly. Z dotazníkového šetření bylo identifikované jedno aktivně docházející dítě. Mezi významné faktory, které ovlivňují celkový pocit bezpečí a stability u rodin se řadí *ekonomické obavy a strach z nepřijetí v české společnosti*. Podpora ze strany Rodinného centra v Mladé Boleslavi, včetně nabízených kurzů češtiny, je vnímána pozitivně, ale její efektivita byla omezena nízkým zájmem.

V kontextu současné situace se ukazuje, že proces adaptace cizinců je stále aktuálním a důležitým tématem. S nárůstem migrace, a to nejen z důvodu válečných konfliktů, se zvyšuje potřeba podpory těchto rodin při jejich začleňování do nového prostředí. Výsledky výzkumu poukazují na důležitost komplexního přístupu k integraci, který zahrnuje nejen podporu dětí, ale i jejich rodin. Zjištění se shoduje s Mikšovou a Macků (2021). Autorky apelují, aby se při seznamování s novou kulturou a pravidly s ní spojenými, nezapomínalo na rodiče dětí, kteří se potýkají se stejnými či podobnými problémy jako jejich děti.

Zjištění ukazují, že adaptační skupiny jsou účinným nástrojem pro podporu adaptace dětí-cizinců. V budoucnu by bylo zajímavé se zaměřit na dlouhodobé sledování úspěšnosti adaptace dětí-cizinců, a to nejen v kontextu předškolního vzdělávání, ale i během jejich dalšího vzdělávacího a profesního života.

Limity a etické aspekty výzkumu

Výzkum zaměřený na *zhodnocení úspěšnosti adaptačního procesu ukrajinských dětí v České republice*, měl několik omezení. Prvním limitujícím faktorem byla velikost výzkumného vzorku. Výzkumné šetření probíhalo v rámci jedné vybrané adaptační skupiny v Rodinném centru v Mladé Boleslavi. Výzkumný vzorek tvořilo 18 rodičů a 2 prarodičové ukrajinských dětí, které navštěvovaly adaptační skupinu v Rodinném centru v Mladé Boleslavi, a 3 pečující osoby. Kvůli omezenému počtu respondentů nelze výsledky aplikovat na všechny ukrajinské rodiny v České republice. Výsledky se mohou lišit v jiných regionech nebo ve skupinách s odlišnými socioekonomickými podmínkami. Dalším limitem je povaha kvalitativních dat, která jsou získávána prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů. Závěry a výsledky výzkumu mohou být ovlivněny mojí subjektivní interpretací zjištěných dat a subjektivní interpretací respondentů. Posledním limitem je samotné téma práce, které je v reakci na stále aktuální situaci na Ukrajině. Kvůli válce bylo miliony lidí donuceno k odchodu ze své rodné země. Česká republika je jednou ze zemí, která se stala novým a bezpečným místem pro život těchto lidí. Vzhledem k velkému nárůstu ukrajinské populace, především dětí v Česku, byla ve spolupráci MŠMT vytvořena výzva „Adaptační skupiny pro děti cizince migrující z Ukrajiny 2022/2023“. Téma je limitované dostupností odborné literatury.

Výzkum kladl důraz na dodržování etických zásad, zejména pokud jde o získání informovaného souhlasu od všech účastníků (více viz kapitola 5.3). Rodiče i pečující osoby byli předem informováni o účelu výzkumu, o tom, jak budou jejich data použita, a o právu kdykoli odstoupit z výzkumu bez jakýchkoli následků. Byla zajištěna důvěrnost a anonymita všech respondentů, což bylo klíčové pro ochranu jejich soukromí a osobních údajů. Pro účastníky dotazníkového šetření je to blíže specifikováno v příloze č. 4 a pro respondenty polostrukturovaných rozhovorů v příloze č. 5.

Celkově se výzkum snažil dodržovat vysoké etické standardy a zajistit, že účastníci byli informováni, chráněni a respektováni. I přes uvedené limity poskytuje výzkum cenný pohled na proces adaptace ukrajinských dětí v českém prostředí a může sloužit jako podklad pro další výzkumy v této oblasti.

Závěr

Kvůli válečnému konfliktu na Ukrajině bylo spousty rodin donuceno k odchodu z rodné země. Česká republika se řadí mezi země, které aktivně pomáhají Ukrajině, což vedlo k přílivu ukrajinských rodin hledajících bezpečí a nové začátky. Začátky v nové zemi přinášejí s sebou řadu výzev, se kterými se rodiny potýkají. V reakci na tuto situaci byly zřízeny adaptační skupiny určené pro děti-cizince migrující z Ukrajiny, podpořené výzvou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Hlavním cílem těchto výzev bylo podpořit adaptaci a socializaci ukrajinských dětí v českém prostředí.

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. Teoretická část práce se opírá o 4 hlavní kapitoly. V první kapitole se věnuji adaptačnímu procesu u dětí předškolního věku, jaké jsou jeho fáze a co vše ho ovlivňuje. Stěžejní podkapitolou jsou specifika adaptačního procesu u dětí odlišným mateřským jazykem. Druhá kapitola přibližuje válečný konflikt na Ukrajině a zabývá se jejím vlivem na dětskou populaci. Následují kapitoly přibližující integraci cizinců v České republice s důrazem na školní vzdělávací systém. V poslední kapitole blíže přibližuji výzvu „Adaptační skupiny pro děti cizince migrující z Ukrajiny“ od MŠMT a zároveň se zde věnuji adaptační skupině, ve které jsem prováděla výzkumné šetření.

Empirická část práce se věnuje konkrétnímu výzkumnému šetření, jehož hlavním cílem bylo nalézt odpověď na hlavní výzkumnou otázku, která zní: *"Jak rodiče hodnotí úspěšnost adaptačního procesu svých ukrajinských dětí v České republice?"*. K dosažení cílů svého výzkumného šetření jsem zvolila kombinovanou výzkumnou strategii za účelem metodologické triangulace. Jako výzkumné techniky jsem zvolila dotazník vlastní konstrukce a polostrukturovaný typ rozhovoru. Výzkumné šetření proběhlo v rámci adaptační skupiny v Rodinném centru v Mladé Boleslavi. Dotazník byl rozdán 20 rodičům dětí docházejících do adaptační skupiny. Rozhovor proběhl s 3 bývalými kolegyněmi, které v adaptační skupině pracovaly jako pečující osoby.

Výzkum ukázal, že ***adaptační skupiny hrají zásadní roli při usnadňování adaptace dětí***, především díky vysoké úrovni profesionality pečujících osob a přátelskému prostředí, které poskytují. Pozitivní hodnocení rodičů potvrzuje efektivitu těchto skupin. Odborná literatura poukazuje na přínos postupné adaptace u dětí s odlišným mateřským jazykem v předškolním vzdělávání. Výsledky výzkumného šetření ukázaly, že 70 % dětí zvládlo

první dny ve skupině bez větších problémů. Pouze 15 % dětí se zprvu objevoval pláč, který však přestal po odchodu rodičů. Lze konstatovat, že nebylo potřeba postupné adaptace u těchto dětí. Vycházíme také z toho, že polovina dětí přichází do adaptačních skupin s určitými zkušenostmi s kolektivním prostředím (např. jesle, mateřská škola, kroužek). Přestože dvě třetiny dotázaných se v budoucnu chce vrátit zpět na Ukrajinu, významný podíl z nich plánuje zůstat v České republice. Konkrétně v Mladé Boleslavi chce zůstat 68 % respondentů. Přičemž důvody zahrnují dostupné pracovní příležitosti, bezpečí, dostupné bydlení a pozitivní zkušenosti s místní komunitou. Konkrétně mladoboleslavská automobilka Škoda nabízí několik pracovních uplatnění a dobré finanční zabezpečení svých zaměstnanců.

Výzkum identifikoval několik rizikových faktorů, které mohou komplikovat proces adaptace ukrajinských dětí a jejich rodin v České republice. Mezi hlavní rizikové faktory se řadí: *jazyková bariéra, omezený časový rámeček adaptačních skupin, sociální izolace ukrajinských dětí, ekonomická nejistota rodin, válečný konflikt na Ukrajině.*

Nedostatečné znalosti českého jazyka byly jedním z největších problémů, které rodiny uváděly. Pro děti je jazyková bariéra klíčovou překážkou v jejich vzdělávání a sociální integraci. Omezený kontakt s češtinou mimo adaptační skupiny, kde 85 % rodin často spoléhá na používání rodného jazyka doma, zpomaluje jejich jazykový pokrok. Stávající formát adaptačních skupin, s časovou dotací na 20 hodin týdně, je problémem zejména pro rodiče, kteří mají pracovní povinnosti a potřebují zajistit péči o děti na delší dobu. Do České republiky přicházejí pouze ženy s dětmi a často nemají nikoho, kdo by jim pomohl s výchovou a péčí o jejich děti. Omezený kontakt s českými vrstevníky a širším sociálním prostředím může vést k sociální izolaci dětí. 85 % dětí nenavštěvuje žádné volnočasové aktivity mimo adaptační skupinu. Nedostatek volnočasových aktivit mimo adaptační skupinu způsobuje, méně příležitostí navázat přátelství a rozvíjet sociální dovednosti v českém prostředí. Mnoho rodin se potýká s ekonomickou nejistotou, která je způsobena závislostí na sociálních dávkách a omezenými možnostmi zaměstnání. Pouze 40 % respondentů je zaměstnáno na hlavní pracovní poměr. Až 65 % respondentů uvedlo problémy s hledáním práce. Mezi hlavní překážky se řadí jazyková bariéra a časová náročnost pracovního místa. Z důvodu finanční nezaopatřenosti rodin bydlí 50 % respondentů na ubytovnách. Zbýlých 30 % v nájemném bydlení, 15 % u jiných rodinných příslušníků a 5 % u cizích rodin. Válka připravila nevinné lidi o klid, bezpečí a základní životní jistoty. Největší ztrátou byly ztráty lidské, ať už úmrtí těch nejbližších či docházelo

k rozdělení rodin. Aby toho nebylo málo, situace neumožňovala odchod mužů z Ukrajiny kvůli branné povinnosti. Trauma spojené s opuštěním domova a válečnými zážitky jsou významnými psychickými a emocionálními stresory. Záleská (2020) ve svých studiích potvrzuje závažný vliv těchto faktorů na celkový proces adaptace.

Tato diplomová práce se zaměřila na zkoumání procesu adaptace ukrajinských dětí v České republice, se zvláštním důrazem na jejich zkušenosti v adaptačních skupinách. Hlavním cílem bylo zhodnotit úspěšnost tohoto procesu z perspektivy rodičů a pečujících osob. Celkově tato práce přinesla cenné poznatky o procesu adaptace ukrajinských dětí v České republice a identifikovala klíčové oblasti, kde je třeba pokračovat v podpoře a rozvoji.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Počet žáků celkem, ukrajinských žáků a azylantů v různých typech a stupních škol k 30. 9. 2023

Tabulka č. 2 – Struktura ukrajinských dětí a žáků podle druhu pobytu – srovnání školních roků 21/22 až 23/24

Tabulka č. 3 – Operacionalizace dílčích cílů, zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 4 – Charakteristika respondentů polostrukturovaných rozhovorů

Seznam grafů

Graf č. 1 – Vztahy v adaptačním procesu

Graf č. 2 – Modely školní adaptace

Graf č. 3 – Věk respondentů dotazníkového šetření

Graf č. 4 – Docházka dětí v adaptační skupiny

Graf č. 5 – Úroveň spokojenosti s adaptační skupinou z pohledu rodičů

Graf č. 6 – Zkušenost dětí s větším dětským kolektivem před nástupem do adaptační skupiny

Graf č. 7 – Postupná adaptace dítěte

Graf č. 8 – Úroveň znalosti českého jazyka u respondentů

Graf č. 9 – Kam budou děti chodit po ukončení adaptační skupiny

Graf č. 10 – Preference respondentů pro pobyt v ČR po ukončení adaptační skupiny

Použitá literatura

- [1] BOWLBY J. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál. 2010.
- [2] BRIZUELA B. M., GARCIA-SELLERS M. J. *School adaptation: A triangular process*. American Educational Research Journal, 1999.
- [3] DESLANDES R., RIVARD M. C., TRUDEAU F., LEMOYNE J. & JOYAL F. *Role of family, school, peers and community in the adaptation proces of young immigrants*. International Journal about Parents in Education. 2012.
- [4] GRIEBEL W., NIELSEN R. *Poprvé v mateřské škole*. Praha: Portál. 2005.
- [5] HAEFELE B., WOLF-FILSINGER M. *Každý začátek v mateřské škole je těžký*. Praha: Portál. 1993.
- [6] KOSTELECKÁ Y., HÁNA D., HASMAN J. *Integrace žáků-cizinců v širším kontextu*. V Praze: Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova. 2017.
- [7] MCCARTHY K. *Adaptation of immigrant children to the United States: A review of the literature*. The New Jersey immigrant youth project. Princeton: Princeton University, Center for Research on Child Wellbeing. 1998.
- [8] MCDERMOTT R. P. *The explanation of minority school failure. Again*. Anthropology & Education, 1987.
- [9] MIOVSKÝ M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha. 2006.
- [10] MODRÁČEK Z., PAVLAS T., SUCHOMEL P., KOVÁŘ K., ZATLOUKAL T. *Integrace a vzdělávání dětí a žáků s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka se specifickým zřetelem k integraci a vzdělávání dětí a žáků z Ukrajiny: tematická zpráva*. Praha: Česká školní inspekce. 2023.
- [11] NAKONEČNÝ M. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia. 1997.
- [12] SYSLOVÁ Z. *Proměna mateřské školy v učící se organizaci*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ZÁLESKÁ K. *Podpora školní adaptace dětí – cizinců: náhled do české a norské praxe*. 2020
- [13] GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu. 2. rozšířené české vyd.* Brno. 2010.

- [14] CHRÁSKA M., KOČVAROVÁ I. *Kvantitativní metody sběru dat v pedagogických výzkumech*. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíne. 2015.
- [15] HENDL J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté přepracované vydání. Praha. 2016.
- [16] ŠVAŘÍČEK R., ŠEDO VÁ K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha. 2007.

Online zdroje

- [17] AMNESTY INTERNATIONAL. *Terminologie – migrace*. [online]. Nedatováno.
- [18] BARÁNKOVÁ N. *Adaptační plán MŠ*. [online] 2023.
- [19] ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Adaptační skupiny pro Ukrajince budou pokračovat do prosince, bude jich ale méně*. [online]. 2022.
- [20] KŘÍŽ Z. *Cesta z Ruska: Ruská agrese proti Ukrajině a její důsledky*. [online] 2023.
- [21] LINHARTOVÁ T. LOUDOVÁ STRALCZYNOVÁ B. *Metodika dětí s odlišným mateřským jazykem v mateřských školách*. META. [online] 2015.
- [22] META. *Adaptační plán (Berlínský model)*. [online] Nedatováno.
- [23] MIKŠOVÁ R., MACKŮ P. *Metodika integrace dětí s OMJ v mateřské škole (MŠ Srdíčko v Praze 12)*. Národní pedagogický institut. [online] 2021.
- [24] MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČESKÉ REPUBLIKY. *Vyhlášení výzvy MŠMT na podporu Adaptačních skupin pro děti cizince migrující z Ukrajiny (září–prosinec 2022) + metodické doporučení pro žadatele*. [online]. 2022.
- [25] MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČESKÉ REPUBLIKY. *Vyhlášení výzvy MŠMT na podporu Adaptačních skupin pro děti cizince migrující z Ukrajiny (leden–červen 2023) + metodické doporučení pro žadatele*. [online]. 2023.
- [26] MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČESKÉ REPUBLIKY. *ZÁKLADNÍ INFORMACE k ukrajinské problematice v regionálním školství – rychlý výběr z dat zahajovacích výkazů ke školnímu roku 2022/23*. [online]. 2022.
- [27] MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Odbor azylové a migrační politiky – slovníček pojmů*. [online]. Nedatováno.
- [28] MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Odbor azylové a migrační politiky – integrace cizinců*. [online]. Nedatováno.

- [29] NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT – Podpora společného vzdělávání v pedagogické praxi. *6 Tipů pro pedagogy i rodiče, jak mluvit s dětmi o válce na Ukrajině*. [online]. 2022.
- [30] NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ. *Děti/žáci–cizinci a děti/žáci s odlišným mateřským jazykem*. [online] 2022.
- [31] POUSSAINT A., LINN S. *Talking with Kids about War*. [online]. Nedatováno.
- [32] RAMBOUSKOVÁ M. *Ministerstvo vyčlení 300 milionů na adaptační skupiny pro ukrajinské děti*. [online]. 2022.
- [33] RODINNÉ CENTRUM A CAFÉ KOUPÁK. Dostupné z <https://koupak-mb.cz/>. [online]. Nedatováno.
- [34] SIUDOVÁ P. *Piktogramy a jejich využití v naší škole*. Diakonie Českobratrské církve evangelické. [online] 2020.
- [35] SOTÁKOVÁ H., PRESSLEROVÁ P. *Adaptační program pro děti v dětské skupině*. [online] 2019.
- [36] ŠEBELOVÁ B. *Předškolní vzdělávání dětí cizinců*. Národní pedagogický institut. [online] 2008.
- [37] ŠÍR J. *Ruská agrese proti Ukrajině*. [online] 2023.
- [38] ŠTÁFKOVÁ M., JEŽKOVÁ K. *Stresové a jiné zátěžové situace u dětí v době válečné krize*. Národní pedagogický institut ČR. [online]. 2022.
- [39] UNHRC. *Fakta a terminologie*. [online]. Nedatováno.
- [40] VÄTEROVÁ A. *Adaptace dětí v mateřské škole jako důležitý krok ve vzdělávacím procesu*. [online] Národní pedagogický institut. 2022.
- [41] VODÁČKOVÁ. *Válka v našich myslích s psychologkou Vodáčkovou*. ČTK. [online] 2022.

Zákony

- [42] ZÁKON Č. 65/2022 SB. *Zákon o některých opatřeních v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaný invazí vojsk Ruské federace.* [online]. 2022.
- [43] ZÁKON Č. 221/2003 SB. *Zákon o dočasné ochraně cizinců.* [online]. 2003.
- [44] ZÁKON Č. 325/1999 SB. *Zákon o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu).* [online]. 1999.

Příloha č. 1 – Předmluva k dotazníkovému průzkumu (v češtině)

Vážení rodiče,

jmenuji se Tamara Pokorná a jsem studentkou navazujícího magisterského studia oboru Sociální a charitativní práce na Karlově Univerzitě v Praze. Ráda bych Vás požádala o účast v dotazníkovém šetření, které je součástí mé diplomové práce na téma „*Adaptační proces ukrajinských dětí z pohledu rodičů*“. Váš názor je pro mě velmi důležitý, neboť poskytuje jedinečný pohled na zkušenosti vašich dětí, které navštěvovaly adaptační skupinu, která vznikla v rámci výzvy „Adaptační skupiny pro děti cizince migrující z Ukrajiny“.

Dotazník je plně anonymní a jeho vyplnění by Vám mělo zabrat přibližně 15 minut. Zahrnuje 33 až 41 otázek, přičemž počet otázek se může lišit na základě Vašich odpovědí. Jedná se o 34 uzavřených otázek, z nichž u 23 otázek vybíráte vždy pouze jednu odpověď. Možnost vícero odpovědí umožňuje 11 otázek a 15 otázek nabízí možnost odpovědi „a jiné“, kde se můžete rozepsat. Další 4 otázky obsahují hodnotící charakter, přičemž 1 je nejhorší a 10 je nejlepší. Zbylé 3 otázky jsou otevřené, a i zde je prostor se rozepsat.

Prosím, věnujte chvíli vyplnění dotazníku, Vaše zpětná vazba je pro mě a úspěšné dopsání diplomové práce nepostradatelná.

Děkuji Vám za Váš čas a za Vaši ochotu podílet se na tomto výzkumu. Pokud máte jakékoliv dotazy nebo obavy, neváhejte se mě zeptat nebo mě kontaktovat telefonicky.

S úctou,

Tamara Pokorná

Příloha č. 2 – Předmluva k dotazníkovému průzkumu (v ukrajinštině)

Шановні батьки,

Мене звати Tamara Pokorná, і я студентка магістерської програми з соціальної та благодійної роботи в Карловому університеті в Празі. Я б хотіла запросити вас взяти участь у опитуванні, яке є частиною моєї дипломної роботи на тему "Адаптаційний процес українських дітей з точки зору батьків". Ваша думка дуже важлива для мене, оскільки вона надає унікальний погляд на досвід вашої дитини, яка відвідувала адаптаційну групу, створену у відповідь на виклик "Адаптаційні групи для дітей іноземців, які мігрують з України".

Опитування є повністю анонімним і його заповнення займе приблизно 15 хвилин. Воно включає від 33 до 41 питань, кількість яких може змінюватися в залежності від ваших відповідей. Є 38 закритих питань, з яких у 23 питаннях ви вибираєте лише одну відповідь. Можливість декількох відповідей передбачена в 11 питаннях, а 15 питань пропонує можливість відповіді "інше", де ви можете детально описати вашу відповідь. Ще 4 питання мають оціночний характер, де 1 - найгірше, а 10 - найкраще. Решта 3 питання є відкритими, і тут також є простір для детальних відповідей.

Будь ласка, знайдіть час для заповнення опитування, ваша зворотній зв'язок є незамінним для успішного завершення моєї дипломної роботи.

Дякую вам за ваш час і за готовність взяти участь у цьому дослідженні. Якщо у вас є будь-які питання або побоювання, не соромтеся задати їх або зв'язатися зі мною по телефону.

З повагою,

Tamara Pokorná

Příloha č. 3 – **Dotazníkové šetření (prázdný formulář v češtině)**

1. Pohlaví?

- a) Muž
- b) Žena

2. Kolik Vám je let?

.....

3. Jaká je Vaše úroveň znalosti Českého jazyka

- a) Žádná
- b) Pasivní znalost
- c) Komunikativní znalost
- d) Velmi dobrá znalost (komunikativní a psaná forma)

4. Chodíte/chodili jste na kurzy češtiny?

- a) Chodil/a jsem
- b) Chodím
- c) Nikdy jsem nechodil/a

5. Jakým jazykem s dítětem hovoříte? (Možnost více odpovědí)

- a) Mateřským jazykem (ukrajinština)
- b) Českým jazykem
- c) Mateřským i českým jazykem
- d) Jiné:

6. V jakém vztahu k dítěti, které navštěvuje adaptační skupinu, jste?

- a) Matka dítěte
- b) Otec dítěte
- c) Jiný rodinný příslušník:

7. Kolik z Vašich dětí navštěvuje adaptační skupinu?

- a) 1
- b) 2
- c) 3 a více

8. Kolik let je dítěti/dětem, které navštěvují adaptační skupinu? (Pokud více Vašich dětí navštěvuje adaptační skupinu, uveďte věk všech dětí)

- a) 3 roky
- b) 4 roky
- c) 5 let
- d) 6 let

9. Jak dlouho žijete v České republice?

- a) Méně než 3 měsíců
- b) 4-6 měsíců
- c) 7-12 měsíců
- d) Více než 12 měsíců

10. S jakým rodinným příslušníkem jste se přistěhoval/a do České republiky? (Možnost více odpovědí)

- a) S partnerem/partnerkou, manželem/manželkou
- b) Se sourozenci
- c) S rodiči
- d) S prarodiči
- e) Jiné:

11. Kde v současnosti bydlíte?

- a) Sami v nájemním bydlení
- b) U cizí rodiny
- c) U rodinných příslušníků
- d) Na ubytovně (sdílené bydlení)

12. Měli/máte jste problém najít bydlení?

- a) Ano
- b) Ne

*Pokud ano, co bylo za problém? (Možnost více odpovědí)

- a) Národnost

- b) Nedostatek finančních prostředků
- c) Lokalita
- d) Jiné:.....

13. Proč jste se rozhodli žít v Mladé Boleslavi?

- a) Žije/žil tu někdo, koho známe (“na doporučení”)
- b) Šli jsme za rodinným příslušníkem
- c) Líbila se nám ze všem měst nejvíce
- d) Jiné:

14. Jaký je zdroj Vašich příjmů? (Možnost více odpovědí)

- a) Hlavní pracovní poměr
- b) Částečný úvazek
- c) Brigáda
- d) Sociální dávky
- e) Dary
- f) Našetřené peníze
- g) Zasílané peníze do ČR (např. od rodiny)

15. Měli/máte jste problém najít práci?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nehledám a ani jsem si nehledal/a práci

*Pokud ano, kvůli čemu? (Možnost více odpovědí)

- a) Jazyková bariéra
- b) Národnost
- c) Časová náročnost
- d) Nedostatek znalostí v daném oboru
- e) Kapacitní vytíženost daného pracoviště
- f) Jiné:

16. Jaké formy pomoci Vám byly nabídnuty/poskytnuty? (Možnost více odpovědí)

- a) Pomoc při hledání práce
- b) Humanitární dávka (pro osoby, kterým byla udělena dočasná ochrana)
- c) Kurzy českého jazyka
- d) Dary od lidí
- e) Žádná pomoc mi nebyla nabídnuta/poskytnuta
- f) Žádné pomoci jsem nevyužil/a
- g) Jiné:

17. Má Vaše dítě/děti nějaké jiné aktivity mimo adaptační skupinu?

- a) Ano
- b) Ne

*Pokud ANO, jaké?

.....

18. Proč jste se rozhodli pro umístění dítěte do adaptační skupiny?

- a) Z finančních důvodů
- b) Na doporučení
- c) Někdo z blízkého okolí navštěvuje/navštěvoval adaptační skupinu
- d) Z kapacitních důvodů (nebylo možné kam jinam umístit dítě)
- e) Jiné:

19. Jak jste se dozvěděli o adaptační skupině?

- a) Od úřadů
- b) Na doporučení
- c) Vlastní hledání
- d) Jiné:.....

20. Jak dlouho Vaše dítě navštěvuje/navštěvovalo adaptační skupinu?

- a) Méně než 1 měsíc
- b) 1-3 měsíce
- c) 4-6 měsíců
- d) 7-12 měsíců

- e) Více jak rok
21. Jak často navštěvuje/navštěvovalo Vaše dítě adaptační skupinu?
- a) Méně než 1x týdně
- b) 1x týdně
- c) 2x týdně
- d) 3x týdně
- e) 4x týdně
- f) 5x týdně
22. Jak hodnotíte úroveň prostorů, ve kterých adaptační skupina probíhá? (1 – nejhorší, 10 – nejlepší)
.....
23. Jak hodnotíte přístup učitelů, kteří působí v adaptační skupině? (1– nejhorší, 10 – nejlepší)
.....
24. Jak hodnotíte úroveň českého jazyka, které se Vaše dítě/děti naučily/učí? (1 – nejhorší, 10 – nejlepší)
.....
25. Jak hodnotíte vliv adaptační skupiny pro Vaše dítě/děti v rámci integrace do společnosti? (1 – nejhorší, 10 – nejlepší)
.....
26. Je něco, co byste změnili v rámci náplně programu adaptační skupiny?
.....
27. Jak snášelo/snášely Vaše dítě/děti začátky/průběh v adaptační skupině? (Možnost více odpovědí)
- a) Snášel/a to bez problému, v adaptační skupině se mu/jí líbilo od prvního dne
- b) Byl/a smutný/á a plačtivý/á během ranního příchodu (maximálně 15 minut, poté došlo ke zlepšení)
- c) Byl/a smutný/á a plačtivý/á během celého dne
- d) Byl/a zamlklý/á, nechtěl/a se zapojovat do kolektivu ani do aktivit (pouze určitou chvíli/část dne, poté došlo ke zlepšení)
- e) Byl/a zamlklý/á, nechtěl/a se zapojovat do kolektivu ani do aktivit během celého dne

f) Jiné:

28. Trávil/a jste první dny v adaptační skupině s dítětem/děťmi?

a) Ano

b) Ne

*Pokud ano, z jakého důvodu? (Možnost více odpovědí)

a) Podpora dítěte v začátcích v novém prostředí

b) Vidět, jak probíhá adaptační skupina během dne

c) Jiné:

*Pokud ne, z jakého důvodu? (Možnost více odpovědí)

a) Nebylo to potřeba (dítě to v adaptační skupině zvládalo samo a bez problému)

b) Nemohl/a jsem (např. musel/a jsem do práce, musel/a jsem se postarat o mladšího sourozence aj.)

c) Jiné:

29. Mělo Vaše dítě zkušenost s větším dětským kolektivem před nástupem do adaptační skupiny?

a) Ano (např. jesle, mateřská škola, kroužek)

b) Ne, pouze v rámci rodiny (např. sourozenec, rodinný příslušník, kamarádi)

c) Ne, vůbec

30. Setkalo se Vaše dítě/děti před nástupem do adaptační skupiny s českým jazykem?

a) Ano, uměl/a základní pojmy/slovíčka

b) Ano, dokázal/a se domluvit

c) Ne, nikdy se s českým jazykem nesetkal/a

31. Kam bude docházet Vaše dítě až skončí adaptační skupina?

a) Do státní mateřské školy

b) Začátek povinné školní docházky

c) Zůstane s rodinným příslušníkem doma

d) Vráti se za rodinným příslušníkem domů (na Ukrajinu)

e) Do jiné adaptační skupiny

f) Zatím nevíme

g) Jiné:

32. Chcete zůstat v České republice?

- a) Ano
- b) Nyní ano, ale výhledově bychom se chtěli vrátit na Ukrajinu (do 5 let)
- c) Ne, chceme se co nejdříve vrátit na Ukrajinu, až to situace dovolí
- d) Nevíme

*Pokud tu chcete zůstat, chcete zůstat v Mladé Boleslavi?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevíme

*Pokud ano, proč jste se tak rozhodli? (Možnost více odpovědí)

- d) Líbí se nám tu
- e) Kvůli práci
- f) Kvůli lidem (přátele, rodina atd)
- g) Kvůli dětem (spokojenost s adaptační skupinou či s jinými školními zařízeními)
- h) Kvůli bydlení
- i) Cítíme se tu bezpečně
- j) Jiné:

33. Jeli jste během Vašeho pobytu v ČR na Ukrajinu?

- a) Ano, několikrát
- b) Ano, pouze jednou
- c) Ne
- d) Zatím ne, ale máme to v brzké době v plánu (do 1 měsíce)

*Pokud ano, jaký byl cíl Vaší cesty? (Možnost více odpovědí)

- a) Návštěva rodinného příslušníka
- b) Ze zdravotních důvodů
- c) Úřední povinnosti
- d) Jiné:

Пříloha č. 4 – **Dotazníkové šetření (prázdny formulář v ukrajinštině)**

1. Стать?

a) Чоловік

b) Жінка

2. Скільки Вам років?

.....

3. Який рівень вашого знання чеської мови?

a) Немає

b) Пасивне знання

c) Комунікативне знання

d) Дуже добре знання (комунікативна та письмова форма)

4. Відвідували/відвідуєте ви курси чеської мови?

a) Відвідував/ла

b) Відвідную

c) Ніколи не відвідував/ла

5. Якою мовою ви розмовляєте з дитиною? (Можливо декілька варіантів)

a) Рідною мовою (українська)

b) Чеською мовою

c) Рідною та чеською мовами

d) Інше:

6. Який ваш стосунок до дитини, яка відвідує адаптаційну групу?

- a) Мати дитини
- b) Батько дитини
- c) Інший родич:

7. Скільки ваших дітей відвідує адаптаційну групу?

- a) 1
- b) 2
- c) 3 та більше

8. Скільки років дитині/дітям, які відвідують адаптаційну групу? (Якщо відвідують кілька ваших дітей, вкажіть вік усіх дітей)

- a) 3 роки
- b) 4 роки
- c) 5 років
- d) 6 років

9. Як довго ви живете в Чеській республіці?

- a) Менше ніж 3 місяці
- b) 4-6 місяців
- c) 7-12 місяців
- d) Більше ніж 12 місяців

10. З яким членом родини ви приїхали до Чеської республіки? (Можливо декілька варіантів)

- a) З партнером/кою, чоловіком/жінкою
- b) З братами або сестрами
- c) З батьками
- d) З бабусею чи дідусем
- e) Інше:

11. Де ви зараз проживаєте?

- a) Сам(а) у орендованому житлі
- b) У чужій родині
- c) У родичів
- d) На гуртожитку (спільне проживання)

12. Мали/ма́те проблему знайти житло?

- a) Так
- b) Ні

*Якщо так, то яка проблема? (Можливо декілька варіантів)

- a) Національність
- b) Відсутність фінансових коштів
- c) Місцезнаходження
- d) Інше:.....

13. Чому ви вирішили жити в Млада-Болеславі?

- a) Тут жив/жила хтось, кого ми знаємо ("за рекомендацією")
- b) Ми пішли за членом родини
- c) Нам найбільше сподобалося це місто

d) Інше:

14. Який джерело вашого доходу? (Можливо декілька варіантів)

a) Основне місце роботи

b) Часткова зайнятість

c) Підробіток

d) Соціальні виплати

e) Дарунки

f) Заощаджені гроші

g) Гроші, що були відправлені до ЧР (напр., від родини)

15. Мали/маєте проблему знайти роботу?

a) Так

b) Ні

c) Не шукав/ла і не шукаю роботу

*Якщо так, чому? (Можливо декілька варіантів)

a) Мовний бар'єр

b) Національність

c) Вимоги до часу

d) Недостатність знань у даній галузі

e) Завантаженість робочого місця

f) Інше:

16. Які форми допомоги вам були запропоновані/надані? (Можливо декілька варіантів)

- a) Допомога у пошуку роботи
- b) Гуманітарна допомога (для осіб, яким було надано тимчасовий захист)
- c) Курси чеської мови
- d) Дарунки від людей
- e) Мені не було запропоновано/надано жодної допомоги
- f) Не використовував/ла жодну допомогу
- g) Інше:

17. Чи має ваша дитина/діти якісь інші активності окрім адаптаційної групи?

- a) Так
- b) Ні

*Якщо ТАК, які?

.....

18. Чому ви вирішили розмістити дитину в адаптаційній групі?

- a) З фінансових причин
- b) За рекомендацією
- c) Хтось з близького оточення відвідує/відвідував адаптаційну групу
- d) З причини відсутності інших можливостей (неможливо було розмістити дитину деінде)
- e) Інше:

19. Як ви дізналися про адаптаційну групу?

- a) Від урядових органів
- b) За рекомендацією

- c) Власний пошук
- d) Інше:.....

20. Як довго ваша дитина відвідує/відвідувала адаптаційну групу?

- a) Менше ніж 1 місяць
- b) 1-3 місяці
- c) 4-6 місяців
- d) 7-12 місяців
- e) Більше як рік

21. Як часто відвідує/відвідувала ваша дитина адаптаційну групу?

- a) Менше ніж 1 раз на тиждень
- b) 1 раз на тиждень
- c) 2 рази на тиждень
- d) 3 рази на тиждень
- e) 4 рази на тиждень
- f) 5 разів на тиждень

22. Як оцінюєте рівень приміщень, у яких проходить адаптаційна група? (1 – найгірший, 10 – найкращий)

.....

23. Як оцінюєте підхід викладачів, які працюють в адаптаційній групі? (1 – найгірший, 10 – найкращий)

.....

24. Як оцінюєте рівень чеської мови, яку ваша дитина/діти вивчили/вчать?

(1 – найгірший, 10 – найкращий)

.....

25. Як оцінюєте вплив адаптаційної групи для вашої дитини/дітей у контексті інтеграції до суспільства? (1 – найгірший, 10 – найкращий)

.....

26. Чи є щось, що б ви змінили у програмі адаптаційної групи?

.....

27. Як ваша дитина/діти переносили/переносять початки/процес у адаптаційній групі?
(Можливо декілька варіантів)

- a) Сприймав/ла без проблем, адаптаційна група сподобалася йому/їй з першого дня
- b) Був/ла сумним/ою та плаксивим/ою під час ранкового приходу (максимум 15 хвилин, потім наставало покращення)
- c) Був/ла сумним/ою та плаксивим/ою протягом усього дня
- d) Був/ла мовчазним/ою, не хотів/ла взаємодіяти з колективом або брати участь у активностях (тільки певний час/частина дня, потім наставало покращення)
- e) Був/ла мовчазним/ою, не хотів/ла взаємодіяти з колективом або брати участь у активностях протягом усього дня
- f) Інше:

28. Були/ви з вашою дитиною/дітьми перші дні в адаптаційній групі?

- a) Так
- b) Ні

*Якщо так, з якої причини? (Можливо декілька варіантів)

- a) Підтримка дитини на початку в новому середовищі
- b) Побачити, як проходить адаптаційна група під час дня
- c) Інше:

*Якщо ні, з якої причини? (Можливо декілька варіантів)

- a) Це не було необхідно (дитина справлялася сама без проблем)
- b) Не зміг/ла (наприклад, мусів/ла іти на роботу, доглядати за молодшими братами/сестрами тощо)
- c) Інше:

29. Чи мала ваша дитина досвід спілкування з великою групою дітей до вступу в адаптаційну групу?

- a) Так (наприклад, ясла, дошкільний заклад, гурток)
- b) Ні, тільки в рамках родини (наприклад, брат/сестра, родич, друзі)
- c) Ні, зовсім

30. Чи зустрічалася ваша дитина/діти з чеською мовою до вступу до адаптаційної групи?

- a) Так, знав/ла основні поняття/слова
- b) Так, міг/ла спілкуватися
- c) Ні, ніколи не зустрічався/лася з чеською мовою

31. Куди піде ваша дитина після закінчення адаптаційної групи?

- a) До державного дошкільного закладу
- b) На початок обов'язкового шкільного навчання
- c) Залишиться з членом родини вдома
- d) Повернеться додому (на Україну) за членом родини
- e) До іншої адаптаційної групи
- f) Поки що не знаємо
- g) Інше:

32. Чи хочете ви залишитися в Чеській республіці?

- a) Так
- b) Зараз так, але в перспективі хотіли б повернутися на Україну (до 5 років)
- c) Ні, хочемо якнайшвидше повернутися на Україну, як тільки це дозволить ситуація
- d) Не знаємо

*Якщо ви хочете залишитися, чи хочете залишитися в Младі-Болеславі?

- a) Так
- b) Ні
- c) Не знаємо

*Якщо так, чому ви так вирішили? (Можливо декілька варіантів)

- d) Нам тут подобається
- e) Через роботу
- f) Через людей (друзі, родина тощо)
- g) Через дітей (задоволеність з адаптаційною групою чи іншими шкільними закладами)
- h) Через житло
- i) Відчуваємо себе тут безпечно
- j) Інше:

33. Чи їздили ви під час вашого перебування в ЧР на Україну?

- a) Так, кілька разів
- b) Так, тільки один раз
- c) Ні
- d) Поки що ні, але плануємо незабаром (до 1 місяця)

*Якщо так, яка була мета вашої поїздки? (Можливо декілька варіантів)

- a) Відвідування члена родини
- b) З медичних причин
- c) Службові обов'язки
- d) Інше:

Příloha č. 5 – **Informovaný souhlas k rozhovoru (vzor)**

Vážené kolegyně,

jsem studentkou navazujícího magisterského studia oboru Sociální a charitativní práce na Karlově Univerzitě v Praze. Ráda bych Vás požádala o účast v rozhovoru, který je součástí sběru dat pro mou diplomovou práci. Téma mé diplomové práce se zabývá adaptačním procesem ukrajinských dětí.

Cílem tohoto rozhovoru je shromáždit informace o Vašich zkušenostech a postřezích, které budou využity výhradně pro účely mé diplomové práce. Závěry z těchto rozhovorů mohou pomoci lépe porozumět a popsat zkoumané téma.

Důležité informace:

1. Vaše odpovědi zůstanou zcela anonymní. Jakékoli informace umožňující Vaši identifikaci budou pečlivě odstraněny.
2. Podpisem souhlasíte s audionahrávkou.
3. Účast na tomto rozhovoru je zcela dobrovolná. Můžete kdykoli rozhovor ukončit bez jakýchkoli negativních důsledků.
4. Všechny informace získané během rozhovoru budou použity výhradně pro akademické účely v rámci mé diplomové práce. Výsledky práce mohou být prezentovány v akademickém kontextu, ale bez jakýchkoli identifikačních údajů.

Prosím, potvrďte svůj souhlas s účastí na rozhovoru podepsáním tohoto dokumentu. Tím vyjadřujete, že jste byli řádně informováni o účelu a podmínkách rozhovoru a že souhlasíte s těmito podmínkami.

Jméno a příjmení: _____

Podpis: _____

Datum: _____

Děkuji Vám za Vaši spolupráci a ochotu sdílet Vaše cenné zkušenosti.

S úctou,

Tamara Pokorná

Příloha č.6 - **Struktura polostrukturovaného rozhovoru (vzor)**

- 1) **Úvod** – Informovaný souhlas k rozhovoru.
- 2) **Obecné informace**
 1. Jaké bylo Vaše předchozí zaměstnání?
 2. Jak dlouho pečujete/ jste pečovala o děti v adaptační skupině?
 3. Jaké jsou Vaše dosavadní zkušenosti s prací a péčí o děti?
 4. Co obnáší/obnášela práce pečujícího v rámci adaptační skupiny? Jaká je/byla Vaše hlavní náplň práce?
- 3) **Adaptace a integrace dětí**
 5. Jaký jste pozorovala adaptační proces u ukrajinských dětí v adaptační skupině?
 6. Jak děti reagují na nové prostředí a interakce s českými dětmi?
- 4) **Jazyková integrace**
 7. Jaké jste zaznamenala pokroky ve znalosti českého jazyka u dětí?
 8. Jakými způsoby podporujete/ jste podporovala jejich jazykovou integraci?
- 5) **Sociální a kulturní aspekty**
 9. Jakým sociálním výzvám či překážkám podle Vás čelí děti a jejich rodiny v novém prostředí?
 10. Jak se podle Vás děti a jejich rodiny vyrovnávají s kulturními rozdíly?
- 6) **Podpora rodin**
 11. Jaké jsou nejčastější obavy nebo otázky, které rodiče vyjadřují?
 12. Nabízí Rodinné centrum v Mladé Boleslavi i jiné programy, které by jakkoliv přispěly či pomohly s jejich adaptací v novém prostředí? Pokud ano, jaké? Pokud ne, měly by podle Vás o to rodiny zájem?
- 7) **Závěr**
 13. Je něco, co byste chtěla dodat nebo zdůraznit ohledně vašich pozorování a zkušeností?

Děkuji za Váš čas a účast v rozhovoru.

Příloha č. 7 – Třídní kniha adaptační skupiny 2023 (ukázka Aktivita A z 11. – 14. 04. 2023)

Třídní kniha

Název příjemce	ALTEDA, z.ú.		
Typ příjemce	nestátní nezisková organizace		
Výzva	Adaptační skupiny pro děti cizince migrující z Ukrajiny leden-červen 2023		
Aktivita	Aktivita A - Adaptační skupina 3 - 18 let (10-20 dětí)		
Osoby odpovědné za realizaci aktivit	Petra , Natálie , Tamara Pokorná		
Období	duben 2023		
Termín konání aktivit	od	11.04.2023	do 14.04.2023
Místo konání aktivit	RC Koupák, Kollárova 261, 293 01 Mladá Boleslav		

Den v měsíci	Počet h/aktivit	Popis náplně/průběhu aktivit
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		
10.		
11.	5	Téma týdne Sporty : volné hraní v dětské herně společně s českými dětmi, úvodní kruh přivítání ukrajinsky a česky, slovní zásoba sporty dle obrázků, opakování říkanka Mámo, táto a písnička Skákal pes, Kolo kolo mlýnské, Jedna, dvě, nová Foukej, foukej větříčku, písnička Hlava, ramena, kolena, ukrajinská říkanka a písnička, pohybové hry na protažení těla s hudbou, svačina, výrobek míč , pobyt venku na dětském hřišti společně s dětmi s české DS míče, obruče, lana, švihadla, trampolíně, kuzele aj.
12.	5	Téma týdne Sporty : volné hraní v dětské herně společně s českými dětmi, úvodní kruh přivítání ukrajinsky a česky, slovní zásoba sporty s reálnými sportovními potřebami, opakování říkanka Mámo, táto a písnička Skákal pes, Kolo kolo mlýnské, Jedna, dvě, nová Foukej, foukej větříčku, písnička Hlava, ramena, kolena, ukrajinská říkanka a písnička, písanka s českou abecedou , svačina, hra na olympiádu , pobyt venku na dětském hřišti společně s dětmi s české DS míče, obruče, lana, švihadla, trampolíně, kuzele aj.
13.	5	Téma týdne Sporty : volné hraní v dětské herně společně s českými dětmi, úvodní kruh přivítání ukrajinsky a česky, slovní zásoba sporty s kartičkami, opakování říkanka Mámo, táto a písnička Skákal pes, Kolo kolo mlýnské, Jedna, dvě, nová Foukej, foukej větříčku, písnička Hlava, ramena, kolena, ukrajinská říkanka a písnička, výrobek hokejka, svačina, pravidla hry, pobyt venku na dětském hřišti společně s dětmi s české DS míče, obruče, lana, švihadla, trampolíně, kuzele aj.
14.	5	Téma týdne Sporty : volné hraní v dětské herně společně s českými dětmi, úvodní kruh přivítání ukrajinsky a česky, slovní zásoba sporty opakování, opakování říkanka Mámo, táto a písnička Skákal pes, Kolo kolo mlýnské, Jedna, dvě, nová Foukej, foukej větříčku, písnička Hlava, ramena, kolena, ukrajinská říkanka a písnička, bingo sporty, svačina, pravidla hry, pobyt venku na dětském hřišti společně s dětmi s české DS míče, obruče, lana, švihadla, trampolíně, kuzele aj.
15.		
16.		
17.		
18.		
19.		
20.		
21.		
22.		
23.		
24.		
25.		
26.		
27.		
28.		
29.		
30.		
31.		
Celkem h	20	

Den v měsíci	11		12		13		14		Docházka v hodinách	Splnění docházky
Datum konání lekce	11.04.2023		12.04.2023		13.04.2023		14.04.2023		min. 20h	min. 60%
Čas konání lekce	8-12 hod		8-12 hod		8-12 hod		8-12 hod			
Počet hodin aktivity	5		5		5		5		✓ 20	12
Jméno dítěte										
	ano	5	ano	5	ano	5	ne	0	15	✓
	ano	5	ne	0	ano	5	ano	5	15	✓
	ano	5	ano	5	ano	5	ano	5	20	✓
	ano	5	ano	5	ano	5	ano	5	20	✓
	ano	5	ano	5	ano	5	ano	5	20	✓
	ano	5	ano	5	ne	0	ano	5	15	✓
	ano	5	ano	5	ano	5	ano	5	20	✓
	ano	5	ne	0	ano	5	ano	5	15	✓
	ano	5	ano	5	ano	5	ano	5	20	✓
	ano	5	ano	5	ano	5	ano	5	20	✓
	ano	5	ano	5	ano	5	ano	5	20	✓
	ano	5	ano	5	ne	0	ano	5	15	✓
	ne	0	ne	0	ne	0	ne	0	0	✗
	ano	5	ano	5	ano	5	ano	5	20	✓
									0	✗
									0	✗
									0	✗
									0	✗
									0	✗
									0	✗
									0	✗
Celkem zaregistrováno dětí	14		14		14		14			
Celkem přítomno dětí	13		11		11		12			

Z důvodu GDPR byla vymazána jména dětí docházejících do adaptační skupiny, společně s tím i citlivé údaje o zaměstnancích.

Příloha č. 8 – Závěrečná zpráva o realizaci aktivit Adaptační skupiny pro děti cizince migrující z Ukrajiny leden–červen 2023

Závěrečná zpráva o realizaci aktivit		
Adaptační skupiny pro děti cizince migrující z Ukrajiny leden - červen 2023		
Název organizace:	ALTEDA, z.ú.	
Název projektu:	Adaptační skupina RC Koupák III	
Právní forma:	nestátní nezisková organizace	
Číslo rozhodnutí:	0049/14/UKR_AS/2023	
Údaje o finančních prostředcích se vyplňují do tabulky automaticky na základě vyplnění tabulky aktivit		
Poskytnuté finanční prostředky	Využité finanční prostředky	Vratka na neuskutečněné aktivity
375 000,00 Kč	375 000,00 Kč	- Kč
Aktivity	A	B
Počet aktivit dle Rozhodnutí	25	0
Počet realizovaných a dokladovaných aktivit	25	0
Aktivity	A	B
Celkový počet zapojených dětí	13	0
Celkový počet podpořených dětí	13	
1. Cíle realizovaných aktivit		
<p>Cílem realizovaných aktivit bylo podpořit rozvoj jazykových dovedností v českém jazyce, adaptaci, socializaci, duševní pohodu a duševní zdraví dětí cizinců 1 od 3 do 6 let migrujících z Ukrajiny. Probíhal vzdělávací program v českém jazyce zaměřený na výuku základních slov a frází. Výuka probíhala formou her s využitím mnoha pomůcek, obrázků, hraček. Program byl sestaven na základě střídání aktivit - hry, pohyb, hudba tak, aby byla zajištěna větší pozornost dětí. Druhá část vzdělávacího programu byla zaměřena na jemnou a hrubou motoriku, zejména vyrábění a kreslení.</p>		
2. Obsah a témata realizovaných aktivit		
<p>Seznámení a rodina, Potraviny, Zvířata, Škola, Činnosti, Tělo, Tvary, Sporty, Z pohádky do pohádky, Ovoce, Čas, Roční období, více viz Popis náplně a průběhu aktivit v Třídní knize.</p>		
3. Metody a formy využívané při realizaci aktivit		
<p>Program byl sestaven na základě střídání aktivit - hry, pohyb, hudba (říkanky a písničky) tak, aby byla zajištěna větší pozornost dětí. Druhá část vzdělávacího programu byla zaměřena na jemnou a hrubou motoriku, zejména vyrábění a kreslení. Součástí denního programu byl pobyt venku na dětském hřišti společně s dětmi z české DS, společná hra: míče, obruče, lana, švihadla, trampolína, kužele aj.</p>		
4. Využití výsledků realizovaných aktivit		
<p>Děti docházející do adaptační skupiny byly ve věku od 3-6 let a dosáhly díky realizovaným aktivitám značné podpory rozvoje řečových dovedností v českém jazyce. Zejména děti předškolního věku využily těchto znalostí k nástupu do základní školy nebo mladší děti k nástupu do MŠ k povinném předškolnímu vzdělávání. Dále bylo dosaženo lepšího začlenění ukrajinských dětí mezi české děti docházející do dětské skupiny, která sídlí ve stejném areálu Rodinného centra a děti spolu trávily společný čas při venkovních aktivitách. V neposlední řadě vidíme využití výsledků z realizovaných</p>		
Kontaktní osoba k věcnému plnění projektu (jméno, e-mail, příp. telefon):		
Ing. Petra Hromádková,		